

PERHEIDEN ASEMA PERHEENYHDISTÄMISESSÄ

Raportti Suomen Punaisen Ristin
perheenyhdistämisseminaarista

28.11.2006

SISÄLTÖ

Johdanto, Leena-Kaisa Åberg	3
I PERHEENYHDISTÄMISMENETTELYN HAASTEET	5
Perheenyhdistämismenettelyn ongelmat, Ann-Charlotte Sirén-Borrego	5
Nuorten kokemukset perheenyhdistämisprosessissa, Sari Koistinen	7
Omia kokemuksia perheenyhdistämisestä, Ikram Didir,	14
Perheenyhdistämismenettely ulkomaalaisvirastossa, Leena Turku	15
Kommenttipuheenvuoro, Pia Salmela	19
Kommenttipuheenvuoro, Jorma Kantola	21
Kommenttipuheenvuoro, Heli Huhtamäki-Saarela	23
Hakemusmäärät ulkomaanedustustoissa	25
Kommenttipuheenvuoro, Kirsti Hytinantti	26
Kommenttipuheenvuoro, Aino-Marja Kairamo ja Anne Niittyä	28
II ALAIKÄISTEN LASTEN VANHEMPIEN JÄLJITTÄMINEN	29
Punaisen Ristin henkilötiedustelu, Aki Väilä	29
Ulkomaalaisvirasto ja jäljittäminen, Monica Harju	35
Alaikäisen lapsen asema ryhmäkodissa, Jaana Sikiö	38
LIITE 1, Sisäasiainministeriö tiedottaa	40

JOHDANTO

Leena-Kaisa Åberg,
pakolais- ja maahanmuuttotyön päällikkö,
Suomen Punainen Risti

Olette erittäin tervetulleita Punaisen Ristin perinteiseen perheenyhdistämisseminaarin, joita on järjestetty jo viitisentoista kertaa joka vuosi näin loppuvuodesta. Näissä seminaareissa on käsitelty pakolaisten ja muidenkin maahanmuuttajien perheenyhdistämiseen sekä perheen ja kotoutumisen väliseen yhteyteen liittyviä kysymyksiä eri näkökulmista.

Tällä kertaa käsittelemme perheenyhdistämisen peruslähtökohtia eli pakolaisen tai häneen rinnastettavan henkilön oikeutta ja mahdollisuutta saada perheenjäsenensä Suomeen, sekä itse perheenyhdistämismenettelyä. Punainen Risti on huolissaan siitä, että perheenyhdistäminen ei ole päässyt toteutumaan kaikkien kohdalla johtuen menettelyyn liittyvistä ongelmista – vaikeudet prosessin aikana voivat tehdä siitä hyvin hankalan ja pitkäkestoisen.

Iltapäivällä aiheena on alaikäisten lasten jäljittäminen. Erityisen ajankohtaiseksi tämän aiheen on tehnyt eduskunnassa käsiteltävänä oleva ulkomaalaislain muutosesitys, jonka seurauksena Ulkomaalaisviraston tehtäväksi on tulossa alaikäisten yksintulleiden turvapaikanhakijalasten omaisten jäljittäminen.

Molemmat aiheet ovat Punaiselle Ristille hyvin läheisiä, ovathan ne osa työmme arkea. Työministeriön kanssa tekemämme sopimuksen perusteella SPR huolehtii Suomeen tulevien pakolaisten perheenjäsenien matkajärjestelyistä sen jälkeen, kun Ulkomaalaisvirasto on myöntänyt hakijalle oleskeluluvan. Tässä työssä kohtaamamme haasteita esittelee **Ann-Charlotte Sirén-Borrego**, joka Punaisen Ristin keskustoimistolla vastaa perheenyhdistämistyöstä.

Olemme myös erittäin iloisia siitä, että saimme tiedon **Sari Koistisen** pro gradu -tutkielmasta "Dream came true – pakolaisnuorten kokemuksia perheenyhdistämisestä" ennen seminaaria, ja saimme Sari Koistisen tänne kertomaan tutkielmansa tuloksista.

Etukäteen myös kiitos Ulkomaalaisviraston molemmille edustajille puheenvuoroista sekä kaikille kommenttipuheenvuoron pitäjille, jotka ovat saapuneet tänne kommentoimaan ja keskustelemaan.

Henkilötiedustelutoiminta

Punaisen Ristin henkilötiedustelutoiminta on yksi järjestön perustehtävistä, jota tehdään kaikkialla maailmassa, missä Punainen Risti tai Punainen Puolikuu toimii. Henkilötiedustelu ja perheenyhdistäminen liittyvät toisiinsa läheisesti. Useinhan käy niin, että perheiden yhdistyminen pääsee toteutumaan vasta sen jälkeen, kun toisensa kadottaneet perheenjäsenet saavat yhteyden toisiinsa. Vuosittain tuhannet kadonneet omaiset onnistuvat saamaan yhteyden toisiinsa kansainvälisen Punaisen Ristin avulla ja osa heistä sen jälkeen myös käytännössä yhdistymään. **Aki Väilä**, joka keskustoimistossa vastaa henkilötiedustelusta, kertoo tarkemmin aiheesta iltapäivän ensimmäisessä osuudessa.

Sen jälkeen kuulemme Ulkomaalaisviraston jäljittämishankkeesta ja saamme tietoa siitä, mitä muutoksia ulkomaalaislain muutos mahdollisesti tuo viraston toimintaan ja alaikäisten yksintulleiden turvapaikanhakijoiden tilanteeseen.

Alaikäisten asemasta ryhmäkodissa tässä muuttuvassa tilanteessa kertovat meille sosiaalityöntekijä **Jaana Sikiö** Punaisen Ristin Turun vastaanottokeskuksesta sekä lapsen edustajana toimiva **Minna Virta**.

Suomen Punainen Risti pitää erittäin tärkeänä sitä, että niin kansainvälistä suojelua saaneiden kuin muiden maahanmuuttajien oikeus perheen yhdistämiseen toteutuu Suomessa parhaalla mahdollisella tavalla. Haluamme tällä seminaarilla tuoda esille perheiden tilanteita tavoitteena kehittää järjestelmää ja pohtia uusia ratkaisuja haasteisiin.

Alaikäisten lasten vanhempien jäljittäminen

Alaikäisten lasten asemasta on viime vuosina käyty paljon keskustelua. On oltu huolestuneita siitä, että lapsia lähetetään Eurooppaan ja Suomeen, jotta muu perhe voisi tulla perässä. Järjestöpuolella on kannettu huolta siitä, että alaikäisten lasten oikeus perheen yhdistämiseen ei enää ole yhtä selkeä. Tähän keskusteluun on tuonut oman lisänsä mainitsemani ulkomaalaislain muutos, joka jäljittämistä koskevan uudistuksen lisäksi on muuttamassa yksin tulneiden turvapaikanhakijalasten asemaa ryhmäkodissa. Lakiesitys sen tämänhetkessä hallintovaliokunnan hyväksymässä muodossa antaa Ulkomaalaisvirastolle, poliisille ja rajavartiolaitokselle oikeuden saada ryhmäkodeilta tietoja koskien lapsen syntymäaikaa, perheenjäseniä ja näiden olinpaikkaa. Tämä on herättänyt erityistä huolta mm. sen vuoksi, että sen pelätään vaikuttavan lapsen mahdollisuuksiin käydä luottamuksellisia keskusteluja häntä hoitavien työntekijöiden kanssa ja siten saada takaisin mahdollisesti menetetty luottamus aikuisiin.

Loppujen lopuksi tässäkin asiassa on kyse siitä, miten löydämme näille hyvin vaikeassa tilanteessa oleville ja usein traumatisoituneille lapsille parhaan mahdollisen ratkaisun. Se voi olla paluu huoltajien luokse lähtömaahan tai jääminen Suomeen. Mitkä ovat ne kriteerit, jolla nämä asiat ratkaistaan? Punainen Risti on esittänyt, että päätösten teossa olisi oltava mukana lastensuojelun asiantuntemusta omaavia henkilöitä lapsen edun arvioimiseksi. Ja ylipäättään lasta koskevissa päätöksissä tulisi esittää perustelut sille, miten lapsen etua on niissä tulkittu.

Erittäin hyvä kriteeristö sille, millaisissa tilanteissa ja millä edellytyksillä lapsi voidaan palauttaa, löytyy Euroopan Save the Children –järjestöjen ja UNHCR:n yhteisen Separated Children in Europe –hankkeen luomista suosituksista koskien alaikäisten lasten palauttamista nimeltä "Returns and Separated Children". Niissä käydään läpi kaikki ne eri näkökulmat, mitä kokonaisvaltaista ja lapsen edun mukaista ratkaisua varten olisi huomioitava. Se löytyy osoitteesta:

http://www.separated-children-europe-programme.org/separated_children/publications/reports/return_paper_final.pdf

I PERHEENYHDISTÄMISMENETTELYN HAASTEET

PERHEENYHDISTÄMISMENETTELYN ONGELMAT

Ann-Charlotte, Sirén-Borrego,
suunnittelija,
Suomen Punainen Risti

Suomeen saapuneiden pakolaisten perheenyhdistämiset

Pakolaisten perheenyhdistämishjelman kautta saapuu vuosittain 200-400 perheenjäsentä. Kuluvan vuoden aikana lokakuun loppuun mennessä SPR on järjestänyt matkat 124 perheenjäsenelle, joista 67 on Somalian kansalaisia. Somalialaiset saapuivat kaikki Addis Abeban kautta.

Muiden saman ajan sisällä saapuneiden perheenjäsenten kansallisuudet ovat Irak, Afganistan, Eritrea, Sudan, Kiina, Myanmar, Kongon Demokraattinen Tasavalta, Namibia, Venäjä ja Etiopia

Perheenjäsenten pääsy haastatteluun Suomen edustustossa

Päätöstä edeltävään perheyhteyden selvittelyyn liittyy usein perheenjäsenten haastattelu ja DNA-testaus. Haastattelut suoritetaan ulkomailla lähimmässä Suomen edustustossa.

Monessa tapauksessa perheenjäsenten oleskelumaassa ei kuitenkaan ole Suomen edustustoa. Haastattelu järjestetään silloin perheenkokoajan hyväksymässä, tavallisesti naapurimaan lähetystössä ja tällöin voi olla kysymys hyvin suurista etäisyyksistä, esimerkiksi Kinshasasta Nigerian Abujaan. Myös entisen Neuvostoliiton alueella lähetystö voi sijaita tuhansien kilometrien päässä. Matkakustannukset voivat nousta tällöin useisiin satoihin dollareihin. Tällainen tilanne on etenkin, kuten edellä mainitsin, Kongon Demokraattisessa Tasavallassa, mutta lisäksi myös Länsi-Afrikan maista tulleiden pakolaisten perheenyhdistämisissä. Tämä käytäntö koskee luonnollisesti kaikkia perheenyhdistämisissä, joissa tilanne on samankaltainen.

Tilanne on ongelmallinen koska haastattelumatkasta koituu perheelle usein kohtuuton taloudellinen taakka, joka koostuu kuljetus- ja viisumikustannusten ohella majoitus- ja ruokaluista. Matkustamiseen sisältyy myös turvallisuusriskejä, ja hankaluuksia lisäävät mahdolliset kielivaikkeudet. Ongelma kärjistyy, kun perheenjäseniä on useampia ja/tai jos on kysymyksessä haavoittuvassa asemassa olevia perheenjäseniä, kuten alaikäisiä lapsia, nuoria naisia tai vanhuksia, joita edellytetään matkustavan yksin haastattelukohteeseen.

Ulkomaalaisviraston nykyisen käytännön mukaan haastattelu-aika pitää varata tiettyyn ajankohtaan mennessä, joka ymmärtääkseni on runsas kuukausi siitä, kun Uvi on lähettänyt perheenkokoajalle toimintaohjeen asiassa. Haastattelussa käyminen ei luonnollisesti takaa, että lopullinen päätös on myönteinen. Mikäli perheenjäsenet eivät jostain syystä saavu haastatteluun määräaikaan mennessä, tekee Uvi kielteisen päätöksen asiassa. Prosessin voi käynnistää uudelleen. SPR:lle tulee kuukausittain useita avustuspyyntöjä haastattelumatkajärjestelyissä.

Kehittämisehdotuksia

Koska selvästi on tilanteita, joissa haastatteluun pääseminen on painavista syistä mahdotonta, olisi hyvä pohtia perheenjäsenten aseman helpottamiseksi, olisiko muita mahdollisuuksia ja keinoja selvittää perheyhteys luotettavasti ja samalla perheenjäsenten oikeusturvaa kunnioittaen?

Voitaisiinko esimerkiksi tehdä yhteistyötä UNHCR:n kanssa tässä asiassa? Suomihan vastaanottaa UNHCR:n hyväksymiä pakolaisia vuosittaisessa kiintiössään, ja osa pakolaisista eli ns. hätätapaukset valitaan UNHCR:n selvitysten perusteella ilman Suomen viranomaisten haastatteluja.

Toinen mahdollisuus voisi olla, että Pohjoismaiden edustustojen tai EU-maiden edustustojen kanssa käynnistettäisiin yhteistyö joustavuuden lisäämiseksi. Euroopan unionin Punaisen Ristin yhdistysten verkostoitumisen kautta olemme voineet perehtyä eri EU-maiden perheen yhdistämiskäytäntöihin. Saatujen tietojen mukaan useat EU-maat antavat palveluja perheensä luo toiseen EU-maahan hakeville perheenjäsenille ja edesauttavat näin toiminnallaan perheiden yhdistymistä.

Voisiko haastatteluja suorittaa puhelimitse tai kirjehaastatteluina? Tai voisiko ajatella niinkin radikaalisti, että perheenjäsenet pääsisivät benefit of doubt -periaatteen perusteella perheensä luo Suomeen ja vasta täällä tehtäisiin tarkemmat selvitykset jos siihen vielä olisi tarve? Tämä käytäntö säästäisi niin julkisia kuin perheen kustannuksia.

Korvausten piiriin kuuluvat perheenjäsenet

Etenkin kuluvana vuonna on tapausten kirjo lisääntynyt ja monesta meille toimitetusta päätöksestä on vaikea saada selvää, kuuluuko tapaus korvausten piiriin vai ei. Alla joitakin esimerkkejä erilaisista perheen yhdistämispäätösten perusteluista, joiden korvauksista tulee viikoittain kysymyksiä asiakkailta ja viranomaisilta:

- yksilölliset inhimilliset syyt
- perheenkokoaja saapunut itse perheen yhdistämisen kautta
- A4
- humanitaariset syyt, perusteena lapsen etu
- sukulaisuussuhde: muu omainen
- perheenkokoaja pakolainen, jolla nyt Suomen kansalaisuus
- kulttuuriavioliitot

Asian selvittely vie aikaa ja siirtää matkajärjestelyiden käynnistämistä. Asiakkaille on hämmentävää kun he saavat eri tietoa eri viranomaisilta. Tarvitaan selkeitä linjauksia, jotta asiakkaat saavat oikeaa tietoa ja hyvää palvelua.

NUORTEN KOKEMUKSET PERHEENYHDISTÄMISPROSESSISTA

Sari Koistinen,
Kuopion yliopisto

Esitykseni perustuu Kuopion yliopiston yhteiskuntatieteiden laitokselle tekemääni pro gradu -työhön, jonka tavoitteena on tehdä näkyväksi pakolaisnuorten kokemuksia perheenyhdistämisprosessissa. Opinnäytetyön taustalla vaikuttaa työkokemukseni pakolaisnuorten parissa sekä yksin tulleiden turvapaikanhakijalasten edustajana toimiminen. Näistä rooleista käsin olen seurannut jo pitempään julkista keskustelua, joka koskee yksin tulleita alaikäisiä turvapaikanhakijoita. Tässä keskustelussa heidän oma äänensä on ollut se hiljaisin.

Tutkimukseni kohderyhmään kuului yhdeksän yksin alaikäisinä Suomeen tullutta somalinuorta, jotka ovat saaneet perheenyhdistämisen kautta omat ydinperheenjäsenensä Suomeen. He olivat 16 – 22-vuotiaita. Heistä oli 7 tyttöä ja kaksi poikaa. Haastateltavat nuoret asuvat Etelä-Suomen suurissa kaupungeissa ja heidän perheenjäsenensä ovat asuneet Suomessa yli 12 kuukautta, pisimmillään kahdeksan vuotta. Haastateltavista kuusi oli tullut Suomeen teini-ikäisinä, kolme 7 – 8 -vuotiaina. Tutkimuksen teoreettisena viitekehyksenä käytin kehityspsykologi Erik H. Eriksonin klassista elämäntieteitä.

Yksin Suomessa – pahaa oloa, vierautta, irrallisuutta

Tutkimukseen osallistuneet nuoret kertovat viettäneensä keskimäärin yli kolme vuotta erossa ydinperheestään sen jälkeen, kun he ovat saapuneet Suomeen. Pisimmillään erovaihe on kestänyt seitsemän vuotta ja lyhimmillään 14 kuukautta. Ainakin osa nuorista on joutunut lähtemään pakomatkalta puutteellisin tiedoin siitä, minne on matkalla tai mitä tulevaisuus tuo mukanaan.

Asumisjärjestelyt ja suhteet hoitajiin

Muutto Suomeen on merkinnyt tutkimukseen osallistuneille nuorille totuttelua uusiin, heidän päivittäisestä huolenpidosta ja kasvatuksesta vastaaviin aikuisiin. Sopeutumista uusiin olosuhteisiin helpottaa kuitenkin ikävaiheelle ominainen yksilön persoonallisuuden joustavuus. Haastateltavat ovat asuneet erovaiheen aikana joko Suomeen muuttaneiden sukulaistensa luona tai ammatillisissa ryhmä- tai perheryhmäkodeissa. Nuorten päivittäisestä huolenpidosta vastanneet aikuiset eivät kuitenkaan ole pystyneet korvaamaan heille omien vanhempien tarjoamaa emotionaalista tunnesuhdetta, vaan tutkimuksessa nousi esille irrallisuus ja vieraus, jota nuoret ovat tunteneet uusissa olosuhteissa. Ne nuoret, jotka on sijoitettu kotimaajoitukseen perheenyhdistämisprosessin ajaksi, ovat joutuneet uudessa elämäntilanteessaan sopeutumaan ennestään etäisiksi jääneiden sukulaisten arkeen ja elämäntapoihin. Tilannetta on kuitenkin helpottanut yhteinen äidinkieli, uskonto ja kulttuuri. Ammatillisiin perheryhmä- ja ryhmäkoteihin sijoitetuille nuorille kulttuurinen muutos on ollut suurempi, sillä heidän päivittäisestä hoidosta ovat nyt vastanneet ennestään täysin vieraat, useimmiten suomalaiset, somalian kieltä taitamattomat sosiaali- ja kasvatusalan ammattilaiset erilaisine kulttuurisine tapoineen ja sääntöineen.

Sodan aiheuttamasta somaliperheiden hajaannuksesta sekä sukujen transnationaaleista suhteista kertoo poika, joka koki outona sen, että hänelle löytyi Suomesta sisarpuoli, jota hän ei muista koskaan tavanneensa kotimaassaan, mutta joka nyt kuitenkin ryhtyi hänen huoltajakseen. Poika kertoo suhtautuneensa aluksi varauksellisesti sisarpuoleensa, jota hän ei ollut aikaisemmin nähnyt. Hän muistelee epäilleensä, onko ylipäätään totta, että he ovat saman isän lapsia. Luottaminen oli hankalaa. Vaikka asuminen sujui hyvin, poika koki jonkinlaista vierautta sisimmässään. Sisarpuolen koti ei tuntunut oikealta kodilta. Hän muistaa pelänneensä virheidä tekemistä ja sitä, kuinka sisarpuoli saattaisi rankaista häntä niistä.

H: No, mistä sen huomasi, ettei ne ollu omaa perhettä?

I8: Se tuntui sille, kato. Vaikka ne ei sitä mulle näytä, että okei sä oot ulkopuolinen ihminen. Mut sit tuntee joskus, kun aattelee, että jos äiti olis täällä, alkaa kaipaamaan.

Kotoutumisen arkea - koulunkäyntiä ja vapaa-ajan viettoa

Haastateltavat ovat voineet osallistua pääsääntöisesti heti saapumisensa jälkeen koulunkäyntiin, mikä on oleellinen osa heidän kotoutumistaan suomalaiseen yhteiskuntaan. Suomalainen koulujärjestelmä on tarjonnut haastateltaville mahdollisuuden oman kielen ja uskonnon opetukseen.

Haastateltavien osallistuminen kodin ulkopuoliseen harrastustoimintaan on ollut vähäistä lukuun ottamatta koraanikoulua sekä ennen että jälkeen perheenyhdistämisen. Yksityismajoitukseen sijoitettujen nuorten osallistuminen ohjattuihin vapaa-ajan harrastuksiin oli vähäisempää kuin laitoshoitoon sijoitettujen nuorten kohdalla. Koulusta muodostuu näin ollen lähes ainut julkinen tila, jossa tutkimukseen osallistuneet nuoret ovat tekemisissä suomalaisten ikätovereittensa ja aikuisten kanssa.

Koulun merkityksellistä roolia haastateltavieni elämässä, tukee erään nuoren kertomus siitä, kuinka hän yritti vauhdittaa pitkittynyttä perheenyhdistämisprosessiaan juuri koulun avulla. Tässä yrityksessä koulu toimi välineenä, jonka kautta nuori pyrki alakoulun viimeisinä vuosina vaikuttamaan Ulkomaalaisviraston päätöksentekoon. Saadakseen opettajien ja muiden viranomaisten huomion, nuori ryhtyi tietoisesti harrastamaan lintsaamista. Poissaolojen selvittämisen yhteydessä haastateltava sai tilaisuuden kertoa opettajille ja muille ammattiauttajille omasta elämäntilanteestaan, pahasta olostaan ja vanhempien ikävästään. Lopputulos ei kuitenkaan ollut haastateltavan kannalta tyydyttävä. Ero vanhemmista kesti hänen kohdallaan yhteensä seitsemän vuotta.

I7: Mä halusin, että vanhemmat tulee, et mä en mennä kouluun. Mä olin aika masentunut ja kaikkee. Mä halusin, et mun vanhemmat tulis Suomeen. Se oli niinku kapinointi.

H: Mikä sulla oli siinä tarkoituksena, kun lopetit koulunkäynnin?

I7: Et mä saisin mun vanhemmat. Et viranomaiset alkais auttaa.

H: Puuttuiko siihen sun lintsaamiseen kukaan?

I7: Ne oli tehny tapaamisen, et kuraattori ja kaikki kysy, et miks mä lintsaan niin paljon. Sit mä vaan kerroin totuuden ja miks mä en vaan kerta kaikkiaan jaksa. Ei todellakaan oo helppoo olla ilman vanhempia ja näin nuorena.

H: No, mitäs siitä sitten seurasi?

I7: Ne ilmoitti sosiaalityöntekijälle, ei siinä ollu paljo mitään muuta. Ei muuta kun takas kouluun, kun ne rupes uhkamaan, että jotain tuloja vähentyy ja plaa, plaa, plaa. Että yritäs tulla takas kouluun. Mä menin takas kouluun ja olin oikeesti aggressiivinen lapsi.

Henkinen ja fyysinen hyvinvointi

Haastateltavien arjesta rakentuu pääsääntöisesti kuva suotuisasta kasvuympäristöstä, jossa heillä on ollut mahdollisuus jokapäiväiseen ravintoon, asumiseen, lepoon ja vapaa-ajan viettoon turvallisissa puitteissa, joista ei ole puuttunut aikuisten läsnäoloa. Tästä huolimatta jokainen haastateltava tuo esille, ettei elämä Suomessa ilman oman ydinperheen jäseniä ollut onnellista aikaa. Henkistä hyvinvointia heikensi pitkä ero ja ikävä perheenjäsenistä. Perheenjäsenet kulkivat nuorten ajatuksissa mukana, joillakin jopa päivittäin.

Yksin tulleet pakolaislapset kärsivät usein post-traumaattisista oireista, jotka saattavat ilmetä päänsärkinä, unettomuutena, lihassärkinä, yökasteluna, tunne-elämän tai käyttäytymisen häiriöinä. Katsoin aiheelliseksi kysyä haastateltaviltani, millainen heidän fyysinen terveytensä oli ennen perheenyhdistämistä. Vaikuttiko ikävä ja ero vanhemmista heidän fyysiseen tai psyykkiseen terveydentilaansa? Yleisesti ottaen kaikki haastateltavat muistelivat voineensa hyvin ja olleensa terveitä. Perheenyhdistämistä edeltävää aikaa ei mielellään myös muistella, sillä se palauttaa mieleen negatiivisia tunteita, jotka halutaan unohtaa. Pahalle ololle ei myöskään välttämättä löydy nimeä tai ymmärtäviäistä kuulijaa.

17: Ei ne (viranomaiset) voi ymmärtää, koskaan. Ei ne voi tuntea sitä tunnetta. Ei ne voi tietää, ei ne voi kuvitella, jos ne ei kohdannu sitä.

H: Osaatko sä antaa sille tunteelle nimen?

17: Ei sitä voi niinku kuvailla millään niinku sanoilla. Jos mä osaisin kuvailla jollain sanoilla, mä olisin varmaan ite kirjoittanu jonkun aiheen siitä. - -: Aina kun joku kysyy tommosii kysymyksii, tulee paha olo. Aivan kuin eläisi sitä aikaa uudestaan.

Haastateltavani eivät juuri tuoneet esille psykosomaattisia vaivoja, mikä saattaa kertoa joko niiden puuttumisesta, haastateltavien kyvyttömyydestä tunnistaa niitä, unohtamisesta tai onnellisuusmuurista, jolla haastateltavat halusivat suojella itseään. Ainoastaan muutoinkin avomielinen haastateltavani tekee poikkeuksen ja kertoo jo tuossa vaiheessa oppineensa reagoimaan ongelmiinsa syömättömyydellä ja unettomuudella.

17: Mä nukuin oikeastaan tosi huonosti. Mä luulin, et se varmaan johtu vaan ongelmista. Et mitä tahansa ongelmia mulla on, niin ne aina vaikuttaa mun ruokahaluun ja uneen. Se on niinku automaattinen heti, kun tulee ongelma. Mä en jaksa syödä, mä en haluu, mun ei tee mieli syödä.

Unelmasta totta – perheen kanssa

17: Siis ensin kun ne tuli oli niinku "dream came true." Mun unelma oli toteutunut. Oli niin ihanaa nähdä äitin ilme- - -Kaikki oli niin onnelista. Me oltiin vaan one big happy family.

Kaikki haastateltavat muistelevat perheen saapumista Suomeen onnellisena tapahtumana, johon vuosien odotus huipentui. Haastateltavien perhemuodot osoittautuivat moninaisiksi perheenyhdistämisen jälkeen. Vain kolme yhdeksästä haastateltavasta on saanut molemmat biologiset vanhempansa ja alaikäiset sisaruksensa Suomeen. Muut haastateltavat olivat saaneet Suomeen vain toisen vanhempansa, mahdollisesti tämän uuden puolison sekä alaikäisiä sisaruksiaan tai vanhempien kuoltua vain pelkästään sisaruksiaan. Kaikki haastateltavat ovat muuttaneet asumaan yhteen perheenjäsentensä kanssa välittömästi perheenyhdistämisen jälkeen lukuun ottamatta yhtä alaikäistä nuorta, joka sai vain yhden alaikäisen sisarensa Suomeen. Molemmat heistä ovat toistaiseksi ammatillisen hoidon piirissä.

Suurin osa tutkimukseen osallistuneista nuorista muisteli alkuvaihetta jossain määrin kuormittavana elämänvaiheena. Suomessa pitempään asuneet nuoret ovat toimineet uusien tulokkaiden arkielämän oppaina. Nuoret ovat avustaneet perheenjäseniään konkreettisesti toimimalla heidän tulkkeinaan, opastaneet heitä liikkumaan uudessa asuinympäristössä, käyttämään pankkiautomaattia, tekemään ruokaostoksia tai kääntäneet virkapostia suomen kielestä somalian kielelle.

Miespuolinen haastateltava muisteli perhe-elämän aloittamista nostamalla esille alkukankeuden ja vieraantumisen tunteen, jonka kolmen vuoden mittainen ero sai aikaan. Naispuolinen haastateltava ei puolestaan tiennyt enää, kuinka miellyttää äitiään neljän vuoden eron jälkeen.

- I3: No, se on vähän tuntunut vieraalta. Ei melkeen osannu kertoa mitään, ei tiennyt miten suhdatautua. Miten niinku puhua niitten kanssa. Ei ollu helppo puhua. Ei ollu nähny pitkään aikaan, niin tuntu vähän vieraalta. Mut sit vähän ajan kuluttua, kun niitä oppi taas tuntee, oli parempi. Äidille oli sillee vaikeeta puhua, kun ei osannu ilmaista tunteita niinku ennen.

Suhteet perheenjäseniin

Kaikkien tutkimukseen osallistuneiden nuorten kertomuksista välittyy yhteiskulttuureille ominainen vanhempien kunnioitus, mikä ilmeni haastateltavien tavassa puhua vanhemmistaan. Useimmille tähän tutkimukseen osallistuneille nuorille isänmaan ja lapsuuden kodin menettämisen lisäksi oman biologisen isän kuolema on konkreettinen menetys. Ainoastaan kolme yhdeksästä nuoresta oli saanut biologisen isänsä Suomeen perheenyhdistämisen myötä. Heidän kohdallaan minulle syntyi vaikutelma, että isät toimivat taustavaikuttajan roolissa nuorten elämässä. Tutkimukseen osallistuneita nuoria sen sijaan näytti yhdistävän erityinen kiintymys omaa äitiään kohtaan. Kuusi haastateltavaa oli saanut biologisen äitinsä Suomeen perheenyhdistämisen kautta, mutta kolme nuorta kertoi äitinsä kuolleen Somalian sisällissodan aikana. Äiti oli se perheenjäsen, jota nuoret ikävöivät eniten eron aikana. Äiti oli myös se perheenjäsen, jonka tuloa nuoret odottivat eniten saapuvaksi Suomeen. Haastateltavien äidit tarjoavatkin lapsilleen emotionaalista tukea kuuntelemalla ja keskustelemalla arkielämään liittyvistä kysymyksistä. Äideiltä kysytään neuvoja arkipäivän ongelmiin; he toimivat myös peilinä, joita vasten nuorten pohtivat elämänsä suuria valintoja kuten esimerkiksi opiskelupaikkaan, asumiseen tai aviopuolison valintaan liittyvissä kysymyksissä.

H: Kun sä tarvitset jotain apua, kuka sinua nyt auttaa?

I2: Äiti.

H: Äiti on aina siellä?

I2: Joo. Mä en tarvi ketää muuta kuin äitin.

Haastateltavien suhteet lukuisiin omiin sisaruksiinsa vaikuttavat tämän tutkimuksen perusteella tärkeiltä, mutta ne eivät nouse korostuneesti esille. Osa sisaruksista oli syntynyt Somaliassa, osa perheenyhdistämisen prosessin aikana tai vasta Suomessa. Kahdessa haastattelussa kävi ilmi, etteivät haastateltavat olettaneet vanhempien kanssa jatkuvasti asuneiden sisarustensa ymmärtävän sitä, mitä he itse ovat joutuneet käymään läpi perheenyhdistämisen prosessin aikana. Vanhemmat sisarukset ovat ottaneet puolestaan vanhempien roolin perheissä, joissa vanhemmat puuttuivat joko perheenyhdistämisen pitkittymisen tai vanhempien kuoleman vuoksi.

Hyvät ja huonot hetket perheen kanssa

Tutkimukseen osallistuneet nuoret arvostavat tavallista arkea perheenjäsentensä kanssa. He nimeävät hyviksi hetkikseen perheen kanssa arkipäiväisiä, kiireettömiä tilanteita, joissa vietetään yhteistä aikaa kotona tekemättä mitään erityistä. Tällaisia voivat olla ruoan valmistamiseen, ateriointiin, yhdessä keskustelemiseen tai television katseluun liittyvät hetket. Tässä suhteessa he eivät juuri eroa suomalaisista ikätovereistaan (vrt. Innanen 1991, 150–151). Myös perheen yhteisiä matkoja, esimerkiksi laivaristeilyjä Tukholmaan saatetaan pitää mieleenpainuvina kokemuksina. Samoin koulun päätösjuhlat sekä islamin pyhät juhlat, kuten id-juhlan vietto lahjoineen ja juhlallisine aterioineen, tuovat mieleen mukavia muistoja perheen kanssa vietetyistä hetkistä.

Perheen sisäisiä ristiriitoja ovat aiheuttaneet muun muassa perheenjäsenten erilleen kasvaminen sekä perheenkokoajina toimineiden nuorten käyttäytyminen, johon on tullut somalikulttuurille vieraita elementtejä suomalaisesta nuorisokulttuurista. Naispuolinen haastateltava nimeää huonoiksi hetkikseen äitinsä rahankäytöstä aiheutuneet ristiriitatilanteet, joita esiintyi yhteiselämän alkuvaiheessa. Haastateltavan oli vaikeaa ymmärtää äitinsä rahan käyttöä, sillä tämä halusi lähettää Somaliassa asuvalle äidilleen enemmän rahaa kuin mihin heillä todellisuudessa oli varaa. Haastateltava muistelee myös samassa yhteydessä, että äidillä oli vaikeaa

sopeutua suomalaiseen yhteiskuntaan, sillä arjen todellisuus tuotti tälle pettymyksen. Somaliassa äiti oli tottunut yhteisölliseen elämäntapaan, jossa hänen kaltaisellaan aviopuolisonsa menettäneellä, iäkkäämmällä naisella oli aina sukulaisia ja naapureita ympärillään. Suomessa äiti sen sijaan huomasi olevansa hyvin yksinäinen ja kielitaidoton monimutkaisten hyvinvointipalvelujen keskellä.

Perhedynamiikassa tapahtuneet muutokset saattavat tuottaa ikäviä tilanteita perheenjäsenten arkisiin kohtaamisiin. Pitkän erovaiheen aikana itsenäisiin päätöksiin liian varhain pakotettujen nuorten on vaikea alistua enää vanhempien päätösvaltaan samalla tavoin kuin ennen. Vanhemmat puolestaan saattavat pitää luonnollisena asetelmaa, jossa heidän roolinsa lasten ehdottomana auktoriteettina jatkuu perheenyhdistämisen jälkeen.

17: Mun mielestä esimerkiksi nyt, kun mun vanhemmat tuli Suomeen, ne on yrittäny tehdä päätöksiä mun puolesta, määrällä ja kaikkea tollasta, se ei oo onnistunut. Ne ei ollu silloin kun mä halusin. Mä olisin tällä hetkellä mielummin halunnu kuolla Somaliassa ja kuolla ja elin niin monta vuotta ilman niitä.

Tähän tutkimukseen osallistuneet kaksi poikaa nostavat tyttöjä avoimemmin esille oman elämäntapansa aiheuttamia konflikteja. Vanhempien on vaikea hyväksyä sitä että pojat viettävät vapaa-aikaansa kodin ulkopuolella kavereittensa kanssa, tulevat iltaisin myöhään kotiin tai seurustelevat suomalaisten tyttöjen kanssa.

13: No sit ku perhe on tullu Somaliasta tänne niin, niillä on vähän kulttuurieroja, ettei ne hyväksy sillee, jos mä seurustelen jonku suomalaisen tytön kanssa tai jotain sellasta. Sitte ne suomalaiset kaverit, et mä oon illalla myöhään pois kotoa, ne ei hyväksyny mitää sellasta. Et ei pystynyt tekemään mitään sellasta juttuja, mitä oman ikäset nuoret pysty tekee et sellasta.

Kun puhe kääntyy vanhempien odotuksiin lastensa tulevaisuuden suunnitelmia kohtaan, liittyvät haastateltavien nuorten kertomukset yleensä isän tai vanhemman veljen esittämiin toiveisiin. Kahdelta haastateltavalta odotettiin akateemista, perinteisesti arvostettua ammatinvalintaa. Esimerkkinä tällaisesta nousi esiin lääkärin ammatti. Vanhempien toiveiden pettäminen oli nuoren omien tekojen tai valintojen seurauksena tuottanut murhetta joillekin haastateltaville. Aviottoman lapsen synnyttänyt "pikkuäiti" on yksi heistä.

17: Mulla on kyllä vaivautunut olo, kun mä käyn siellä. Mua katotaan pahalla tavalla, et jos mä käytän anteeks tällaista kieltä, että oon huora, jolla on äpärälapsi. Mä aattelen, että ne aattelee, koska isä ei enää kato sillä tavalla, kun se on ennen kattonu ja odottanu multa.

H: No, mitä se odotti sulta?

17: Et musta tulis lääkäri, joka on koko perheen valo. Koko perheen tiiätsä. Isä aina sanoo, että mä oon niinku luovuttanu kaikista muista lapsista niinku isommista tietysti, kun ne on menny omille teilleen. Et musta tulee se kunnioitettu. Ne halua, että kaikki on niinku ylpeitä minusta ja jotka on minusta paljon nuorempia.

Perhe - aineksia positiivisen identiteetin rakentamiseen?

Tässä tutkimuksessa nuoret ovat kertoneet perheen merkityksestä elämässään. Näyttääkin siltä, että kaikille haastateltaville perheellä on suuri merkitys. Tämä saattaa johtua haastateltavien perhekeskeisestä kulttuurista, mutta elämän epävarmuus, menetykset sekä uuden yhteiskunnan asettamat haasteet saattavat korostaa perheen merkitystä entisestään. Koti fyysisenä tilana sekä perheenjäsenten läheisyys tarjoavat nuorille jatkuvuutta, yhteenkuuluvuutta sekä turvallisuutta – aineksia, joita Erik H. Eriksonin mukaan ehyen, positiivisen identiteetin rakentamiseen tarvitaan. Perheenyhdistäminen on voinut näin toimia useille haastateltaville korjaavana, eheyttävänä kokemuksena, joka lievittää aikaisempien elämänvaiheiden aikana koettuja menetyksiä.

Perheen saapuminen Suomeen on merkinnyt huolettomamman ja vapaamman elämänvaiheen alkua, jolloin nuorten ei ole tarvinnut kantaa murhetta muualla asuvien perheenjäsenten hyvinvoinnista tai turvallisuudesta. He ovat voineet keskittyä täysipainoisemmin omaan kotoutumiseensa, sillä henkisiä voimavaroja on vapautunut oman elämän ja tulevaisuuden suunnitteluun. Nuoren maahanmuuttajan kohdalla juuri säännöllisen koulunkäynnin voidaan katsoa olevan osa aktiivista kotoutumista.

Ilman mun äitiä mä en olis varmaan käynny ammattikoulua ja se aina rohkaisi mua opiskelemaan ja oli aina sen opiskelun kannalla.

H: No entäs jos sä et olis saanut perhettä?

I3: No elämä olis ollu vähän erilaista. Ei olis varmaan huvittanu edes lähtee opiskelemaa. Olis vaan jättäny mahdollisimma nopeesti kesken.

Perheenjäsenten läsnäolo on vahvistanut nuorten kulttuurisia siteitä omaan synnyinmaahan, äidinkieleen sekä somalikulttuuriin, mikä on samalla tukenut nuoren etnisen identiteetin muodostumista kahden kulttuurin välissä.

Vanhempien kertomukset entisestä kotimaasta ovat kirkastaneet nuorille suomalaisen hyvinvointivaltion ja Somalian kaltaisen epävakaa yhteiskunnan välistä eroa. Ehkä näin tehdesään vanhemmat tuovat esille yhteiskuntajärjestelmien eroavaisuudet, jotka saattavat vaikuttaa nuorten päätökseen siitä, missä he haluavat viettää tulevaisuutensa.

Tutkimukseen osallistuneiden nuorten kotoutumisesta Suomeen kertookin heidän halunsa jatkaa elämäänsä Suomessa perheenyhdistämisen jälkeen. Kukaan haastateltavistani ei tuonut esille sitä, että olisi halukas muuttamaan takaisin Somaliaan. Erityisesti ne nuoret, jotka ovat onnistuneet kotoutumisessaan löytämällä itselleen kiinnekohtia suomalaiseen yhteiskuntaan, ovat tyytyväisiä elämäänsä eivätkä suunnittele muuttoa ulkomaille.

Kaikkien nuorten kohdalla perhe ei ole onnistunut syystä tai toisesta tukemaan nuoren positiivista identiteettiä siten, että heidän elämänhallintansa olisi lisääntynyt. Kysymys siitä, mikä on lapselle eduksi ja tarpeen, nousi mieleeni, kun nuoret kertovat ikävästään, perheenyhdistämisen prosessin psyykkisestä kuormittavuudesta sekä voimakkaasta halustaan olla lähellä vanhempiaan ulkoisista olosuhteista riippumatta. Useita vuosia kestävä ero perheenjäsenistä, jatkuva ikävä ja huoli ovat saattaneet altistaa negatiivisen identiteetin kehittymistä, jolloin nuori voi olla siinä määrin hukassa itsensä kanssa, että hänen on vaikea kiinnittyä toisiin ihmisiin tai yhteiskuntaan.

Nuorten kotoutumisen kannalta olisi suotavaa, että vanhemmat olisivat tietoisia lastensa haastavasta elämänvaiheesta kahden kulttuurin ja murrosiän kehityskriisin keskellä. Tähän tutkimukseen osallistuneet nuoret eivät ole lähtökohdiltaan samanlaisessa asemassa suomalaisiin ikätovereihinsa nähden mitä tulee vanhempien rooliin nuorten valmentajina ja opastajina. Ymmärtävyysydellä ja kannustavalla asenteella vanhemmat voisivat kuitenkin olla tuke-
massa lastensa myönteistä kehitystä.

Vaikka perheenyhdistäminen ei vaikuta ulkopuolisen silmin tukevan nuoren positiivisen identiteetin kehittymistä ja kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan, nuoren omana toiveena voi siitä huolimatta olla yhteyden rakentaminen itsensä ja vanhempien välille.

Yhteiskunta ja perheen tukeminen

Tiedustelin tutkimukseen osallistuneilta nuorilta, millaista tukea he olisivat tarvinneet itsensä ja perheensä kotoutumisen tueksi perheenyhdistämisen jälkeen. Haastattelemani nuoret eivät esittäneet merkittäviä parannusehdotuksia nykyiseen viranomaistoimintaan, vaan koko aihepiiri vaikutti pikemminkin etäiseltä ja vieraalta, jolla ei ollut kosketuskohtia heidän arkielämänsä. Nuoret toivovat kuitenkin vanhemmilleen mahdollisuuksia suomen kielen oppimiseen ja palkkatyöhön.

Yhteiskulttuurisessa kasvuympäristössä varttuneet somalinooret korostavat perheenjäsenten merkityksellisyyttä elämässään, vahvoja keskinäisiä emotionaalisia suhteita sekä kuulumistaan ydinperheeseen. He kokevat perheenjäsenten ja sukulaisten tarjoaman avun merkittävämmäksi oman elämismaailmansa kannalta kuin yhteiskunnan tarjoaman viranomaisten välityksellä tarjotun palvelun.

13: Se on ollu sillee, että mä menin asumaan isoäidin luo, et kun se on ollu täällä kauemmin. - - - Kun mä menin asumaan sen kans , mä opin käyttämään sitä hellaa, et ne opetti enimmäkseen kaiken. Sit koulussa mä opin vähän asioita, mut sit kun taas mun perhe tuli, niin mä olin taas opettamassa taas niitä. --- Mun mielestä on riittävä, et jos on sukulaisia auttamassa tai jos täällä on joku muu ennen sua auttamassa, niin siinä ei ole ongelmaa. Jos olis tullu tänne vaan yksin, sit se olis ollu vähän ongelma, kun ei olis tienny mistään mitään.

Lopuksi

Jokainen sukupolvi ja aikakausi tuottavat yhteiskunnallisia olosuhteita sekä kasvatustapoja ja -järjestelyjä, jotka vaativat jälkipolvilta uhrauksia, joiden perusteleminen onnistuu vain uskottelemalla itselleen niiden olevan ehdottoman välttämättömiä (Erikson 1950, 117). Tällaisena näen pitkälti myös yksin tulleiden, perheenkokoajina toimivien pakolaislasten aseman vanhempiensa ja maahanmuuttopolitiikkaa toteuttavien viranomaisten intressien välimaastossa. Yksin tulleiden lasten ja nuorten maksama hinta paremmasta tulevaisuudesta on kallis. Se on myös kallis heidän vanhemmilleen, jotka menettävät mahdollisuuden seurata lastensa kasvua ja kehitystä. Suomalaisen yhteiskunnan maksama hinta syrjäytyneistä yksin tulleista pakolaisnuorista on kallis.

Ehyen ja positiivisen identiteetin rakentamiseen yksin tulleet pakolaisnuoret tarvitsevat ennen kaikkea vanhempiaan, mutta myös kaikkien muiden heidän kanssaan tavalla tai toisella tekemisiin joutuvien aikuisten ja ikätovereitten kannustuksen. Perhe on kuitenkin osa heidän identiteettiään iloineen ja suruineen. Tarve kuulua perheeseen on tosiasia heidän elämässään. Se on totta myös muiden samankaltaisten ongelmien kanssa kamppailevien nuorten elämässä.

OMIA KOKEMUKSIA PERHEENYHDISTÄMISESTÄ

Ikram Dirir

Toivotan omasta puolestani kaikille hyvää päivää. Haluan kertoa teille tässä, että olen itse saanut äitini ja pikkusiskoni tänne perheenyhdistämisen kautta. Minun mielestäni jokainen nuori ja lapsi ansaitsee olla perheensä parissa, jossa hän saa rakkautta ja huolenpitoa osakseen. Kuten tiedätte, meidän maassamme on sota ja me olemme kokeneet kovia. Se on jättänyt arvet, joita mikään muu ei ole saanut pois kuin äidin rakkaus. Siksi jokaisella lapsella pitäisi olla tilaisuus olla perheensä kanssa ja onnellinen.

Jokainen lapsi, joka tulee Eurooppaan, on täynnä toivetta, että jonain päivänä hän saa perheensä, äidin ja isän tänne. Silloin tulevaisuus näyttää valoisalta. Minun täytyy sanoa, että en olisi täällä tänään ilman minun äitiäni, koska en tiedä mikä minusta olisi tullut ilman äitiä ja perhettäni ja ilman heiltä saamaani rakkautta. Perheenyhdistäminen on meille hyvin tärkeää, mutta se prosessi kestää liian kauan. Tulin itse Suomeen vuonna 1996 ja sain oleskeluluvan v. -97. Sain äidin ja pikkusiskon tänne v. 2001, eli perheenyhdistäminen kesti 4 vuotta. Sinä aikana isoveljeni ja isäni kuolivat. Jos yhdistäminen oli kestänyt vuoden, niin olisin saanut molemmat vanhempani tänne. Prosessin pitäisi olla nopeampi. Kaksi isoveljeäni ehti tämän prosessin aikana aikuistua, eivätkä enää päässeet tänne. Siitä syystä äitini on onneton, ja hän matkustaa joka toinen vuosi tapaamaan veljiäni. Haluan tässä lähettää Ulkomaalaisvirastolle sellaiset terveiset, että toivomme nopeampia päätöksiä, olivatpa ne sitten kielteisiä tai myönteisiä.

PERHEENYHDISTÄMISMENETTELY ULKOMAALAISVIRASTOSSA

Leena Turku,
ylitarkastaja,
Ulkomaalaisvirasto

Tässä osuudessani esittelen Suomessa asuvan muun ulkomaalaisen kuin EU-kansalaisen perhesidehakemusmenettelyä. Suomen kansalaisen perheenjäsenen oleskeluluvasta ja EU-kansalaisista ja heidän perheenjäsenistään säädetään erikseen.

Perhesidehakemuksen voi panna vireille:

- oleskeluluvan hakija Suomen edustustossa ulkomailla
 - hakija = henkilö, jolle haetaan oleskelulupaa
- perheenkokoaja poliisilaitoksella Suomessa
 - perheenkokoaja = henkilö, jonka Suomessa oleskelun perusteella hakijalle haetaan oleskelulupaa perhesiteen perusteella
- Perheenjäsen = ydinperheenjäsen (Ulkl 37 §) eli puoliso ja lapset
- Muuta omaista ei ole laissa määritelty: voi käytännössä olla esim. iäkäs vanhempi, täysi-ikäinen lapsi t. sisaret (vain kv. suojelun saaneet)

Oleskeluluvan edellytysten selvittäminen:

- Asiakirjanäyttö perhesiteestä: jokaisen hakemuksen yhteydessä
- Kuuleminen: jokaisen hakemuksen yhteydessä
- Kirjalliset lisäselvityspyynnöt
- DNA-tutkimus
- Viranomaislausunnot
- Tavoitteena "oikeiden" perheiden yhdistäminen
 - pyritään selvittämään, onko perheenjäsenten välinen perheside todellinen, jotta ulkomaalaislain yleiset edellytykset perheen kokoamiselle täyttyvät.

Asianosaisen kuuleminen:

- Hakijalle ja perheenkokoajalle on varattava tilaisuus tulla kuulluiksi ennen asian ratkaisemista (Ulkl 62 § 2 mom.).
 - kirjallinen tai suullinen kuuleminen
- Hakijaa, perheenkokoajaa tai muuta omaista voidaan kuulla suullisesti maahantulon tai oleskeluluvan edellytysten selvittämiseksi (Ulkl 64 §).
 - Suullisen kuulemisen suorittaa poliisi tai Suomen edustuston virkamies. Ulkomaalaisvirasto voi suorittaa kuulemisen, jos asian selvittäminen sitä edellyttää.

Sytä suullisen kuulemisen järjestämiselle:

- Hakemuksen liitelomakkeet on täytetty puutteellisesti.
- Puutteellinen asiakirjaselvitys perhesiteestä tms.
- Hakijaa ei voida kuulla kirjallisesti.
- Saatua kirjallista selvitystä ei muusta syystä voida pitää riittävänä.
- Lapsen edun selvittäminen – lasta kuullaan pääsääntöisesti suullisesti.

Lapsen edun selvittäminen:

- Lapsen kuuleminen
 - Ennen 12 vuotta täyttäneellä lasta koskevan päätöksen tekemistä on lasta kuultava, jollei kuuleminen ole ilmeisen tarpeetonta. Lapsen mielipiteet tulee ottaa huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti.
 - Myös nuorempaa lasta voidaan kuulla, jos hän on niin kehittynyt, että hänen näkemyksiinsä voidaan kiinnittää huomiota.

- Lapsen huoltajan kuuleminen
- Lausunnot sosiaaliviranomaisilta ja lapsen edustajalta, jos lapsi on Suomessa.

DNA-tutkimus (UlkL 65 § ja 66 §):

- Voidaan tehdä, jos perhesiteestä ei muuten saada riittävää selvitystä.
- Näytteet ottaa ulkomailla terveydenhuollon ammattihenkilö Suomen edustuston tiloissa tai edustuston järjestämissä tiloissa.
- Näytteenoton valvoo ja näytteen antajan henkilöllisyyden varmistaa poliisi tai Ulkomaalaisviraston taikka edustuston virkamies.
- DNA-tutkimuksen tarpeellisuudesta päättää Ulkomaalaisvirasto. Osallistuminen on vapaaehtoista.

Perhesidehakemusta ratkaistaessa sovellettavat lainkohdat:

Ulkomaalaislain 114 § tai 115 §:

- perheenkokoajalla on turvapaikka tai oleskelulupa suojelun tarpeen perusteella
- ei toimeentuloedellytystä
- myös muulle omaiselle myönnetään oleskelulupa, jos edellytykset täyttyvät (115 §)

Ulkomaalaislain 47 § 3 (ja 5) mom.:

- perheenkokoajalla on jatkuva oleskelulupa perhesiteen, suomalaisen syntyperän, työn, elinkeinonharjoittamisen, tai UlkL 52 §:n (yksilöllinen inhimillinen syy) perusteella
- toimeentuloedellytys
 - poikkeuksena suomalainen syntyperä
 - poikkeamisperusteet: poikkeuksellisen painava syy tai lapsen etu
- oleskelulupaa ei voida myöntää muulle omaiselle (poikkeuksena UlkL 52 § 4 mom.)

Ulkomaalaislain 45 §:

- perheenkokoajalla on tilapäinen oleskelulupa
- toimeentuloedellytys
 - poikkeamisperusteet: poikkeuksellisen painava syy tai lapsen etu
- oleskelulupaa ei voida myöntää muulle omaiselle
- Jos ulkomaalaisella on oleskelulupa UlkL 51 §:n perusteella, hänen perheenjäsenelleen ei myönnetä oleskelulupaa perhesiteen perusteella

Ulkomaalaislain 66 a §:

- Luvan myöntämättä jättämistä harkittaessa on otettava huomioon ulkomaalaisen
 - perhesiteiden luonne ja kiinteys,
 - hänen maassa oleskelunsa pituus sekä
 - hänen perheeseen liittyvät, kulttuuriset ja sosiaaliset siteensä kotimaahan

Ulkomaalaislain 62 § 2 mom.:

- Oleskeluluvan edellytysten selvittämiseksi on 1 momentissa mainituille asianosaisille (hakija ja perheenkokoaja) varattava tilaisuus tulla kuulluiksi ennen asian ratkaisemista.

Ulkomaalaislain 64 §:

- Haettaessa oleskelulupaa perhesiteen perusteella hakijaa, perheenkokoajaa tai muuta omaista voidaan kuulla suullisesti maahantulon tai oleskeluluvan edellytysten selvittämiseksi.
- Kuulemisen suorittaa poliisi tai Suomen edustuston virkamies. Ulkomaalaisvirasto voi suorittaa kuulemisen, jos asian selvittäminen sitä edellyttää.

Ulkomaalaislain 6 § 2 mom. :

- Ennen kaksitoista vuotta täyttäneitä lasta koskevan päätöksen tekemistä on lasta kuultava, jollei kuuleminen ole ilmeisen tarpeetonta. Lapsen mielipiteet tulee ottaa huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti. Myös nuorempaa lasta voidaan kuulla, jos hän on niin kehittynyt, että hänen näkemyksiinsä voidaan kiinnittää huomiota.

Ulkomaalaislain 37 §:

- Tätä lakia sovellettaessa perheenjäseneksi katsotaan Suomessa asuvan henkilön aviopuoliso sekä alle 18-vuotias naimaton lapsi, jonka huoltaja on Suomessa asuva henkilö tai tämän aviopuoliso. Jos Suomessa asuva henkilö on alaikäinen lapsi, perheenjäsen on hänen huoltajansa. Perheenjäseneksi katsotaan myös samaa sukupuolta oleva henkilö, jos parisuhde on kansallisesti rekisteröity.
- Aviopuolisoihin rinnastetaan jatkuvasti yhteisessä taloudessa avioliitonomaisissa olosuhteissa elävät henkilöt sukupuolestaan riippumatta. Tällaisen rinnastuksen edellytyksenä on, että he ovat asuneet vähintään kaksi vuotta yhdessä. Asumisaikaa ei edellytetä, jos henkilöillä on yhteisessä huollossa oleva lapsi tai jos on muu painava syy.

Ulkomaalaislain 47 § 3 ja 5 mom.:

- 47 § 3 mom. Kun ulkomaalaiselle on myönnetty jatkuva tai pysyvä oleskelulupa, hänen perheenjäsenelleen myönnetään jatkuva oleskelulupa.
- 47 § 5 mom. Kun ulkomaalaiselle on myönnetty jatkuva tai pysyvä oleskelulupa perhesiteen perusteella ja luvan myöntämisen perusteena ollut perheside on katkennut, hänen ulkomailla olevalle perheenjäsenelleen voidaan myöntää jatkuva oleskelulupa edellyttäen, että tämän toimeentulo on turvattu. Päätöksenteossa on kuitenkin otettava huomioon Suomessa jo luvallisesti asuvan henkilön mahdollisuus muuttaa takaisin kotimaahansa tai johonkin muuhun maahan viettämään perhe-elämää, jos perhesiteiden voidaan kokonaisuudessaan katsoa painottuvan sinne.

Ulkomaalaislain 114 § 1 mom.:

- Oleskelulupa myönnetään perhesiteen perusteella pakolaisen, suojelun tarpeen perusteella oleskeluluvan saaneen tai tilapäistä suojelua saaneen ulkomaalaisen perheenjäsenelle, jos:
 - 1) perheenkokoaja asuu Suomessa tai hänelle on myönnetty oleskelulupa Suomeen muuttoa varten; ja
 - 2) hakijan ei katsota vaarantavan yleistä järjestystä, turvallisuutta tai kansanterveyttä.

Ulkomaalaislain 114 § 2 mom.:

- Jos 1 momentin 2 kohdassa mainittuja seikkoja ilmenee, suoritetaan kokonaisharkinta, jossa otetaan huomioon perheenkokoajan mahdollisuus viettää perhe-elämää hakijan kanssa jossain kolmannessa maassa. Harkinnassa on otettava huomioon perhesiteen merkitys asianosaisille.

Ulkomaalaislain 114 § 3 ja 4 mom.:

- Jos perheenkokoaja on saanut oleskeluluvan suojelun tarpeen perusteella ja luvan myöntämisen peruste on aseellinen selkkkaus tai ympäristökatastrofi taikka jos hän on saanut oleskeluluvan tilapäisen suojelun perusteella, kokonaisharkintaa suoritettaessa otetaan huomioon se, että ehdotonta estettä perheenkokoajan paluulle kotimaahan ei ole.
- Tässä pykälässä tarkoitetun oleskeluluvan myöntäminen ei edellytä, että ulkomaalaisen toimeentulo on turvattu.

Ulkomaalaislain 115 §:

- Oleskelulupa myönnetään pakolaisen, suojelun tarpeen perusteella oleskeluluvan saaneen tai tilapäistä suojelua saaneen ulkomaalaisen muulle omaiselle, jos oleskeluluvan epäämisen olisi kohtuutonta sen vuoksi, että asianomaisten on Suomessa tarkoitus jatkaa aikaisemmin viettämäänsä kiinteää perhe-elämää tai että omainen on täysin riippuvainen Suomessa asuvasta perheenkokoajasta. Jos hakijan katsotaan vaarantavan yleistä järjestystä, turvallisuutta, kansanterveyttä tai Suomen kansainvälisiä suhteita, suoritetaan kokonaisharkinta 114 §:n 2 momentista ilmenevällä tavalla.

Ulkomaalaislain 52 § 1-3 mom.:

- Suomessa olevalle ulkomaalaiselle myönnetään jatkuva oleskelulupa, jos oleskeluluvan epääminen olisi ilmeisen kohtuutonta hänen terveydentilansa, Suomeen syntyneiden siteiden tai muun yksilöllisen inhimillisen syyn vuoksi, kun erityisesti otetaan huomioon olosuhteet, joihin hän joutuisi kotimaassaan, tai hänen haavoittuva asemansa.
- Oleskeluluvan myöntäminen ei edellytä, että ulkomaalaisen toimeentulo on turvattu.
- Ulkomaalaisen, jolle on myönnetty oleskelulupa 1 momentin perusteella, perheenjäsenelle myönnetään oleskelulupa 47 §:n 3 momentin perusteella.

Ulkomaalaislain 52 § 4 mom.:

- Jos oleskelulupa 1 momentin perusteella myönnetään Suomeen yksin tulleelle alaikäiselle lapselle, hänen ulkomailla olevalle alaikäiselle sisarukselleen myönnetään jatkuva oleskelulupa. Oleskeluluvan myöntämisen edellytyksenä on, että sisarukset ovat asuneet yhdessä ja lasten vanhemmat eivät ole elossa tai heidän olinpaikkansa on tuntematon. Oleskeluluvan myöntäminen edellyttää lisäksi, että oleskeluluvan myöntäminen on lasten edun mukaista. Oleskeluluvan myöntäminen ei edellytä, että ulkomaalaisen toimeentulo on turvattu.

Ulkomaalaislain 51 §:

- Suomessa olevalle ulkomaalaiselle myönnetään tilapäinen oleskelulupa, jos häntä ei tilapäisestä terveydellisestä syystä voida palauttaa kotimaahansa tai pysyvään asuinmaahansa taikka hänen maasta poistamisensa ei ole tosiasiasa mahdollista.
- Oleskeluluvan myöntäminen ei edellytä, että ulkomaalaisen toimeentulo on turvattu.
- Jos ulkomaalaiselle myönnetään oleskelulupa 1 momentin perusteella, hänen ulkomailla olevalle perheenjäsenelleen ei myönnetä oleskelulupaa perhesiteen perusteella.

Ulkomaalaislain 36 §:

- Oleskelulupa voidaan jättää myöntämättä, jos ulkomaalaisen katsotaan vaarantavan yleistä järjestystä ja turvallisuutta, kansanterveyttä tai Suomen kansainvälisiä suhteita. Kansainvälisten suhteiden vaarantaminen ei kuitenkaan estä oleskeluluvan myöntämistä perhesiteen perusteella.
- Oleskelulupa voidaan jättää myöntämättä, jos on perustelua aihetta epäillä ulkomaalaisen tarkoituksena olevan maahantuloa tai maassa oleskelua koskevien säännösten kiertäminen.

KOMMENTTIPUHEENVUORO

**Pia Salmela,
suunnittelija,
Työministeriö**

Perheenjäsenen matkakustannusten korvaaminen ja pakolaisten vastaanotto kunnassa Työministeriön arviomäärärahasta

Seuraavien henkilöiden matka Suomeen maksetaan ja he kuuluvat pakolaisten vastaanoton piiriin:

- perhesiteen perusteella oleskeluluvan saanut pakolaiseksi katsottava perheenjäsen tai muu omainen, jos perheenkokoaja on saanut ulkomaalaislain 106§:n mukaisen pakolaisaseman eli turvapaikan Suomessa tai on tullut tänne kiintiöpakolaisena;
- perheenjäsen tai muu omainen, jos perheenkokoajalle on myönnetty ulkomaalaislain 113§:n 1 momentin mukaan oleskelulupa suojelun tarpeen perusteella;
- perheenjäsen tai muu omainen, jos perheenkokoaja on saanut tilapäisen suojelun jälkeen oleskeluluvan ulkomaalaislain 113§:n 2 momentin nojalla (ei avioliiton, työnteon eikä opiskelun perusteella);
- perheenjäsen tai muu omainen, jos perheenkokoajalle on hänen haettuaan kansainvälistä suojelua myönnetty oleskelulupa ulkomaalaislain 51, 52 tai 89§:n perusteella;
- perheenjäsen tai muu omainen, jos perheenkokoaja on ulkomaalaislain 93§:n mukaan otettu Suomeen erityisellä humanitaarisella perusteella tai kansainvälisen velvoitteen täyttämiseksi;
- edellytyksenä on lisäksi, että perheenjäsenellä tai muulla omaisella on ollut perheside pakolaisen tai oleskeluluvan saaneen henkilön kanssa ennen tämän Suomeen tuloa;
- lisäedellytyksenä on, että perheenkokoaja, perheenjäsen tai muu omainen ei ole Suomen kansalainen;

Ketjutus:

Perheenjäsen tai muu omainen ei kuulu pakolaisten vastaanoton korvausten piiriin, jos perheenkokoaja on saanut oleskeluluvan perhesiteen perusteella (ketjutus).

Käytännön ongelmia

- sen selvittäminen yksittäistapauksissa, kuuluuko henkilö Työministeriön korvausten piiriin silloin, kun Ulkomaalaisvirasto ei määrittele hänen asemaansa pakolaiseen rinnastettavaksi, eli minkä tahon tulisi vastata asiasta ja miten asiaan liittyvä tiedonkulku viranomaisten kesken turvataan?
- oleskelulupamaksun vaikutus asian käsittelyyn, perheen mahdollinen varattomuus, perheenjäsenen tai perheenkokoajan alaikäisyys, eli kuka silloin vastaa lupamaksuista?
- kuka vastaa Työministeriön korvausten ulkopuolelle jäävien perheenjäsenten tai omaisten, erityisesti alaikäisten Suomeen tuloa ja vastaanoton aiheuttamista kustannuksista? (Työministeriön poikkeusratkaisut korvausten maksamisesta ja kuntien toimeentulotukipäätökset perheen tueksi ovat olleet käytössä hätäratkaisuinä erityisesti alaikäisten perheitä yhdistettäessä).

- Työministeriö ei korvaa haastattelumatkoista aiheutuvia kustannuksia;
- B-luvan saanut voi saada perheensä Suomeen vasta oltuaan Suomessa 2 vuotta ja saatuaan jatkuvan oleskeluluvan statuksella A.

Säädöspohja:

- Kotouttamislaki 3 a § (V: 20.7.2004 M, A: 9.7.2004, SK: 649/2004) > Pakolainen tätä lakia sovellettaessa
- VNp pakolaisista ja eräistä muista maahanmuuttajista sekä turvapaikanhakijoiden vastaanoton järjestämisestä aiheutuvien kustannusten korvaamisesta 1§. (V: 20.7.2004 M, A: 15.7.2004, SK: 664/2004)

KOMMENTTIPUHEENVUORO

Jorma Kantola,
lainsäädäntöneuvos,
Sisäministeriö

Sisäministeriön ulkomaalaisosasto vastaa ulkomaalaispolitiikan ja -lainsäädännön valmistelusta.

Ulkomaalaislaki sisältää perussäännökset perhesiteen perusteella annettavan oleskeluluvan myöntämisestä. Lain kokonaisuudistus tuli voimaan 1.5.2004. Tuolloin siihen sisällytettiin erityisesti perheen yhdistämiseen ja sitä koskevaan menettelyyn liittyviä tarkentavia pykäläitä. Perheenyhdistäminen on prosessi, jossa on erityisiä menettelytapoja myös lainsäädännön tasolla. Heinäkuussa 2006 tuli voimaan lisäksi lainmuutos, joka perustui Euroopan unionin ns. perheenyhdistämisdirektiiviin. Tällöin lakiin lisättiin joitain täydentäviä pykäläitä, kuten mm. perhesidehakemuksen tiedoksianto koskeva 9 kuukauden määräaika. Muuten meidän lainsäädäntömme oli jo pitkälti EU:n direktiivin mukainen. Mainitun määräajan lisäksi siihen sisällytettiin myös kokonaisharkintaa koskeva säännös, eli asioita ratkaistaessa on huomioitava tiettyjä seikkoja. Samalla laajennettiin perheenjäsenen työnteko-oikeutta, eli kun perhesiteen perusteella myönnetään oleskelulupa, perheen jäsenellä on oikeus tehdä ansiotyötä rajoittamattomasti.

Tämän seminaarin puheenvuorojen aikana minulle on noussut mieleen kysymys, mitä perheenyhdistäminen loppujen lopuksi tarkoittaa ja miten se koetaan eri tahoilla. Asia voidaan nähdä tai kokea eri tavalla. Tarkoittaako perheenyhdistäminen sitä, että Suomessa olevan henkilön luokse tuodaan hänen vanhempansa tai ulkomailla olevat perheenjäsenet? Vai tarkoittaako perheenyhdistäminen sitä, että perhe saatetaan yhteen riippumatta siitä, missä se tapahtuu, oli se sitten Suomessa tai ulkomailla?

Panin merkille, että Sari Koistisen tutkielman tiivistelmässä tutkielman ajankohtaisuutta perusteltiin Suomen ja Euroopan kiristyneellä maahanmuuttopolitiikalla, jolla alaikäisten oikeutta perheenyhdistämiseen halutaan rajoittaa. Leena-Kaisa Åberghan viittasi avauspuheenvuorossaan alaikäisen oikeudesta perheenyhdistämiseen ja myös tähän viimeisimpään lainmuutokseen, joka koskee tiedon saamista vastaanottokeskuksesta ja alaikäisten jäljittämistä. Haluan kumota sen ajatuksen, että alaikäisten oikeutta perheenyhdistämiseen haluttaisiin rajoittaa. Olen itse ollut valmistelemassa näitä lainsäädäntömuutoksia sisäministeriössä kohta 10 vuotta, enkä tunnista, että Suomessa tai Euroopan unionissa oltaisiin rajoittamassa alaikäisen perheenyhdistämisoikeutta. En usko, että Suomen hallituksella tai eduskunnalla olisi ollut tällaisia tavoitteita lakiesityksiä valmisteltaessa ja hyväksyttäessä.

Hallituksen esityshän oli, että ulkomaalaislakiin lisätään säännös lupaviranomaisten oikeudesta saada vastaanottokeskuksilta alaikäisiä turvapaikanhakijoita ja heidän perheenjäseniään koskevia tietoja sekä säännös vanhemman tai huoltajan jäljittämisestä. Esitys on käynyt eduskunnan käsittelyn, ja siitä on perusteellisesti keskusteltu sekä kuultu asiantuntijoita. Näillä näkymin lain muutos on tulossa voimaan 1.2.07. Tämän lakiesityksen tarkoitus ei ole, että yksin tullut alaikäinen palautetaan jäljitettyjen vanhempiensa luo ja näin minimoidaan yksintulleiden alaikäisten perheenyhdistämiset. Tämä ei ole tarkoitus, vaan että päätöksentekijällä on oltava tiedossa kaikki tosiseikat, jotta lupapäätöstä tehdessä voidaan parhaalla mahdollisella tavalla määritellä lapsen etu. Lapsen edun määrittäminen on erittäin vaikea asia. Lainsäädännössä pyritään aina korostamaan erilaisten asioiden huomioon ottaminen, mutta miten ilmaista se pykälissä, jotta se olisi yleispätevä?

Mielestäni on kiistatta lapsen edun mukaista se, että tiedetään, missä hänen vanhempansa ovat. Jos lupaviranomaisen tehtävänä on määritellä lapsen etu, niin kuinka se voidaan tehdä parhaalla mahdollisella tavalla, jos lupaviranomaisella ei ole oikeutta saada tietää, missä mahdollinen vanhempi oleskelee. Tässähän ei vielä päätetä sitä, missä perheenyhdistäminen tapahtuisi. Jos nostan kissan pöydälle, niin vaikeus piilee kärjistäen varmaankin siinä, että ehkä juuri sosiaaliviranomaisilla ja joillakin järjestöillä on käsitys, että Ulkomaalaisviraston ainoa tavoite on poistaa lapsi maasta, kun vanhemmat ovat löytyneet. Toisaalta taas sisäasiain hallinto ajattelee, että sosiaaliviranomaisten käsitys lapsen edusta on se, että hän on täällä Suomessa riippumatta siitä, missä vanhemmat ovat ja minkälaisissa oloissa he ulkomailla asuvat. Tällaiset eri ääripäitä edustavat näkemykset vaikeuttavat yhteistyötä. Kuitenkin nimenomaan yhteistyöllä ja eri osapuolten välisellä keskinäisellä ymmärryksellä voitaisiin päästä parempaan tulokseen.

KOMMENTTIPUHEENVUORO

Heli Huhtamäki-Saarela,
osastosihteeri,
Ulkoministeriö

Kommentteja perheenyhdistämistapauksien kanssa työskentelevistä lähetystöistä

Työskentelen Ulkoasiainministeriön passi- ja viisumiyksikössä viisuminkäsittelyryhmässä, jossa mm. annan lausuntoja Venäjän, Baltian ja entisten IVY-maiden edustustoihin jätettyihin viisumihakemuksiin. Lausuntojen laadintaa varten olen yhteydessä poliisiin, suojelupoliisiin ja Ulkomaalaisvirastoon ja tarkistan tietoja väestörekisterikeskuksesta.

Olen aiemmin työskennellyt myös Moskovan, Soulin ja Nairobien suurlähetystöissä. Lisäksi olen ollut Ulkomaalaisviraston ylitarkastajien kanssa tekemässä neljä kertaa perheenyhdistämishaastatteluja Addis Abeban suurlähetystössä ja kerran Ankaran Suomen suurlähetystössä. Vuosi sitten Addis Abebaan tehdyn virkamatkan yhteydessä oli koko kaupunki suljettu ja määrätty ulkonaliikkumiskielto, sillä kaupungissa mellakoitiin ja ammuskeltiin.

Ulkoasiainministeriön rooli perheenyhdistämisasioiden ja oleskeluluvissa on yleensä on avustava, sillä ulkomailla olevissa edustustoissa otetaan vastaan viisumi- ja oleskelulupa- sekä passihakemuksia. Käytössä on tarvittavat atk-laitteet, oleskeluluparekisteri sekä viisumi- ja passijärjestelmät. Edustustot ympäri maailmaa tekevät myös perhesidehaastatteluja, jotka sitten lähetetään Ulkomaalaisvirastoon. Varsinaiset päätökset oleskelulupahakemuksiin tekee Ulkomaalaisvirasto.

Henkilöt, jotka käsittelevät edustustoissa oleskelulupa-asioita, saavat Ulkomaalaisvirastossa ja Ulkoministeriössä rekisterinkäyttö- ja muuta aiheeseen liittyvää koulutusta. Edustustoissa käy monenlaisia asiakkaita, jotka kaikki haluavat päästä Suomeen. Yleensä oletetaan, että edustustot päättävät Suomeen pääsystä, eikä ymmärretä, että oleskelulupa-asioissa päätöksen tekee Ulkomaalaisvirasto, eikä edustusto. Niinpä edustustojen henkilökunta saa ottaa vastaan valitukset päätösten pitkittymisestä yms. asioista.

Ulkoministeriötä pyydetään tekemään perheenjäsenten haastatteluja erityisesti silloin, kun perheenjäsenet oleskelevat Länsi-Afrikan maissa tai Kongon Demokraattisessa Tasavallassa, josta tällä hetkellä hakee suhteellisen paljon perheenjäseniä oleskelulupaa Suomesta perhesiteiden perusteella. Samalla jaamme tietoa myös matkustusasiakirjoihin liittyvistä kysymyksistä.

Suomen Nigeriassa oleva Abujan suurlähetystö

Koska länsi-afrikkalaisten oleskelulupa-asioihin liittyy niin paljon väärinkäytöksiä ja muita ongelmia, ei haastatteluja uskalleta tehdä puhelimitse, vaan kaikki kutsutaan henkilökohtaisesti haastateltaviksi Länsi-Afrikan Suomen Abujan suurlähetystöön. Monille haastateltaville se on toki suuri taloudellinen kysymys, sillä etäisyydet ovat pitkät, ja Abujaan matkustaminen vaatii yleensä välilaskun, joten haastatteluun kuluu paljon aikaa ja rahaa. Perheenyhdistämishaastattelut voidaan tehdä lähes aina ilman ajanvarausta. Abujassa esitettiin toive, että suomenkielisestä Ulkomaalaisviraston päätöksestä voisi saada kielteisen syyn käännettynä englanniksi (tai joksikin muuksi kieleksi), sillä yleensä se englanninkielinen lomake, johon kielteisen syy on ruksattu, ei ole riittävä. Samoin Abujassa esitettiin toive, että Ulkomaalaisvirasto kirjoittaisi asiakkaan osoitteen päätökseen, sillä kuluu paljon aikaa osoitteen etsimiseen hakemusko-piosta tai Ulkomaalaisviraston rekisteristä. Myös Abujan suurlähetystöstä postitettujen päätösten perillemeno on kyseenalaista, eivätkä he usko, että puoletkaan heidän lähettämistä kirjatusta kirjeistä löytää koskaan perille.

Addis Abeba

Ulkomaalaisviraston päätöksen mukaan asiakkaiden henkilökohtainen kuuleminen on toistaiseksi ainoa vaihtoehto. Puhelimitse tehdyissä haastatteluissa ei voisi luottaa siihen, että kyseessä olisi oikea henkilö. Tämä koskee varsinkin somalialaisia, koska maassa ei ole käytössä Suomessa hyväksyttäviä henkilöllisyyspapereita ja näin väärinkäytösten mahdollisuus olisi suurempi. Henkilökohtaisten haastattelujen järjestäminen ja matkajärjestelyt vievät yllättävän kauan aikaa. Suomen edustustoissa maailmalla on pienet resurssit, ja edustustojen työntekijät hoitavat paljon muitakin kuin oleskelulupa- ja perheenyhdistämisasiota. Addis Abebassa hoitaa perheenyhdistämistehtäviä yksi henkilö, joka hoitaa myös muita tehtäviä maahantuloasioiden lisäksi. Muilla Euroopan mailla ja Pohjoismailla on käytettävissään enemmän henkilökuntaa.

Addis Abebasta kerrotaan, että virka-ajan puitteissa ei ehditä haastatella kaikkia heille tulevia perheenyhdistämistapauksia, mutta Ulkomaalaisviraston ylitarkastajien ja Ulkoministeriön virkailijan avulla on haastattelut saatu tehtyä ajallaan, vaikka ruuhkia syntyy pakostakin. Jos joku pääsee jonon ohi matkajärjestelyissä, on syynä se, että asiakkaan oleskelulupa päättyy aikaisemmin kuin muilla, tai kyseessä on alaikäinen, sairas, vanhus tai muu kiireellinen poikkeustapaus.

Addis Abeban suurlähetystö on palkannut perheenyhdistämishaastatteluihin henkilön, joka pystyy normaalioloissa tulkkaamaan englannista somaliksi ja amharaksi. Jos asiakas käyttää muita kieliä kuin somali/amhara, hänellä pitäisi olla mukana oma tulkki. Viime aikoina on ollut joitakin asiakkaita, mm. Sudanista, jolla oli mukana sukulainen tulkkaamassa nuerin kieltä. Tulkki on periaatteessa asiakkaan itse kustannettava, mutta käsittääkseni Työministeriö maksaa Addis Abebassa tulkin palkkion.

Joissain avioliittotapauksissa (ei maksa itse) asiakas haluaa suurlähetystön hoitavan saattamisen lentokentälle, sillä silloin voi päästä nopeammin matkustamaan kuin IOM:n palveluja käyttävät. Addis Abeban suurlähetystön palvelumaksu saattamisesta kentälle on 100 euroa, kun IOM veloittaa 90 USD.

Ongelmia

Oleskelulupahakemuksiin ja lupapäätöksiin tarvittavien valokuvien vuoksi on asiakkaiden joskus käytävä edustustossa monta kertaa, sillä uusien valokuvaohjeitten mukaisia valokuvia ei monesti saada valokuvaamosta edes toisella yrittämällä. Tällöin suurlähetystö antaa asiakkaalle uudet valokuvaohjeet ja voi ohjata myös luotettavaan valokuvaamoon. Addis Abeban lähetystö käyttää kaikissa asiakirjoissa samoja ohjeita, jotta valokuvaamot ja asiakkaat tottuisivat noudattamaan sääntöjä. Addis Abeban lähetystö alkoi jakaa asiakkaille Suomen poliisin nettisivujen mukaisia uusia valokuvaohjeita jo vuoden 2006 alussa, mutta yhä saadaan valokuvia, joita esim. viisumitarroissa ei voida hyväksyä. Valokuvallisen oleskelulupatarran tultua käyttöön ei poliisin valokuvaohjeesta voi joustaa, sillä skanneri ei aina hyväksy edes ohjeiden mukaisia valokuvia.

Kirjeitse tulevat Ulkomaalaisviraston päätökset toimitetaan edustustoon kuriiriteitse, ja useimmiten asiakas on jo ehtinyt saada Suomesta perheenjäseniltään faksilla päätöksen kopion. Oleskelulupapäätökset voidaan tulostaa lähetystössä suoraan Ulkomaalaisviraston rekisteristä, mutta varsinaiset perheenyhdistämispäätökset lajia 0630 lähetetään kirjepostina kuriiriteitse suurlähetystöön. Kuriiriposti tulee Suomesta Addis Abebaan vain kaksi kertaa kuukaudessa, joten päätöksen saaminen kestää.

Tänä vuonna ongelmia ovat aiheuttaneet myös perheenyhdistämiseen liittyvät kustannukset ja erityisesti Työministeriön poikkeuksellisesti maksamat perhesideasiakkaiden laissez-passer-liput ja matkakulut, joita on tänä vuonna on ollut pari tapausta. Koska Ulkomaalaisviraston päätöksissä ei ole maksutta –merkintää, ei suurlähetystö voi tietää, että asiakkaalta ei pidä periä maksuja ja että asiakkaan on itse maksettava lentoliput. Vihaiset perheenkokoajat Suomessa ovat valittaneet SPR:lle sosiaaliviraston kautta luullessaan, että edustusto yrittää periä heidän perheeltään maksuja asiattomasti.

Ankaran suurlähetystössä erityisryhmänä on kurdiperheiden yhdistämistapauksia. Ankaran lähetystö toivoo, että haastattelupyynnössä olisi mukana pieni tiivistelmä hakijan aikaisemmista hakemusvaiheista ja mukana myös mahdollisesti puolison haastattelu. Näin olisi helpompi valmistautua haastatteluja varten.

Damaskoksen lähetystön kommentteja en ehtinyt saada tähän esitykseen.

HAKEMUSMÄÄRÄT ULKOMAANEDUSTUSTOISSA

1. EDUSTUSTOT

Edustustoja	95
Kunniakonsulaatteja	yli 400

Hakemusmäärät edustustoissa vuosina	2005	2004
Viisumeita (2006 arvio noin 500.000)	435 000	412 000
Kielteisiä päätöksiä	10 868	13 431
Passeja	16 896	15 799
Oleskelulupia	9 559	noin 13 000

Viisumihakemuksia Schengen-maissa yhteensä n. 7 milj. (v. 2005)

Suomella edustamissopimuksia noin 40/20

2. VIS-JÄRJESTELMÄ

- uusi Schengen-maiden yhteinen VIS-järjestelmä, käyttöönotto 2007-2009
- N-VIS: siirretään nykyinen UM:n tietokanta alkaen vuodesta -95
- C-VIS: alkaa nollassa, ei siirretä vanhaa historiaa
- SIS II: viivästyy, tulee sisältämään SIS I:n tietokannan
- Vision

KOMMENTTIPUHEENVUORO

VT Kirsi Hytinantti,
vanhempi lakimies,
Pakolaisneuvonta ry

Oikeus perhe-elämään ihmis- ja perusoikeutena

- Useiden kansainvälisten ihmisoikeussopimusten sisältämä perhe-elämän suoja
- Suomen perustuslain yksityiselämän suoja; perhe-elämä yksityiselämän suojan piirissä
- EIT-tapaukset, joissa katsottu, että lapsen ja biologisen vanhemman välinen perheyhteys voi katketa vain poikkeustapauksissa
 - myös esim. avioeroon päättyneissä liitoissa lapsen oikeus ylläpitää suhdetta vanhempaansa ja lapsen oikeus elää perhe-elämää

Turvapaikanhakijalapsen oikeudet perheenyhdistämiseen

- Lapsi on jokainen alle 18 v.
 - vaikeus tulla tunnustetuksi lapseksi. länmääritys, jos lapsen kertomusta iästään ei uskota, poliisi tai Uvi
 - yleensä vain luustoiänmääritys, jolla ei kronologista tarkkaa ikää voida selvittää, koska nk. vaihteluväli niin suuri
 - hammaslääketieteellinen tutkimus joissakin tapauksissa
 - muut menetöt, lapsipsykiatria jne. ei käytössä Suomessa
 - mahdottomuus iän todistamiseen lapsella itsellään, jos hänen tietoaan iästä ei uskota
 - aikuiseksi katsominen turvapaikkapäätöksessä, päätöksestä ei pelkästään iän osalta valitusmahdollisuutta

Turvapaikanhakijalapsen ongelmia

- Vaikeus tulla tunnustetuksi Suomessa suojelun tarpeessa olevaksi. Turvapaikkoja eli pakolaisstatusta ei ole esim. viime tai tänä vuonna myönnetty yksintulleille lapsille lainkaan
- Lapsella tulisi olla oikeus saada suoja jo siksi, että on lapsi
 - » Vrt. määrittäminen aikuiseksi, tilapäiset luvat tai kielteiset päätökset, ei juuri koskaan turvapaikkaa Suomessa lapselle, joka yksintullut
 - » Median mielikuvat ankkurilapsista ja isoista pojista, vaikka tosiasiaa kyse ns. sotalapsista, esim. Irakista ja Somaliasta ja joukossa alle kouluikäisiäkin
 - » Tarkoituksena estää lasten lähettämistä Suomeen, siis estää ilmiötä, mutta johtaa yksittäisen lapsen kohdalla rangaistuksenomaiseen seuraukseen. Tilapäisellä luvalla ei perheenyhdistämisoikeutta, mikä johtaa henkilökohtaiseen kärsimykseen, vaikka on jo paettu sotaa ja kuolemaa, matka vaarallinen, kulttuuri vieras jne.

Perheenjäsenen määritelmä

- Ongelmat
 - Alaikäinen sisarus, sosiaalinen perhekäsitys, iäkkäät vanhemmat, täysi-ikäiset lapset
 - Perhesiteen katkeaminen, esim. jos vanhemmat ovat paenneet ja aikaa kulunut katsominen joskus "vapaaehtoiseksi hylkäämiseksi" Uvi:n päätöksissä!
 - Pitkä käsittelyaika Uvi:ssa
 - Kuulemiset lähetystöissä, esim. toisesta maasta lapsi saapunut odottamaan kuulemista, vaarallista odottaa ja vaikeus itse päästä kuulemiseen, avustajan käyttö ei tod.näk. mahdollista

Edellytysten selvittäminen

- Jäljittämällä saatujen tietojen paikkansapitävyys, kuka arvioi, millä keinoilla tietoja hankittu jne. ongelmat
- Lapsen edun arviointi koko jäljittämismenettelyssä
- Lapsen etu ei aina ole se, että vanhemmat tai sisarukset edes tietävät lapsen olinpaikan tai turvapaikan hakemisen (esim. kunniaväkivalta, lapsikauppa jne.)
- Lapsen rajoitettu mahdollisuus vaikuttaa jäljittämiseen ja saada tietoja käyttöönsä, vaikuttaa niiden sisältöön
- Edustajan iso rooli, maatiedot, lasten asema ko. maassa, avustajan käyttö
- Viivästyttää turvapaikkatutkintaa ja voi johtaa virheelliseen ratkaisuun lapsen edusta, jos jäljittämällä saatu esim. vääriä tietoja

KOMMENTTIPUHEENVUORO

Kunnan edustajat,
Aino-Marja Kairamo ja Anne Niittylä,
Espoon keskus

Me olemme tänä syksynä saaneet muutamia kielteisiä päätöksiä, kun lapsi on 52§:n mukaan hakenut perhettään tänne. Tästä nousevat esityksemme kysymykset.

Kysymyksiä perheenyhdistämispäätöksistä

- Onko niin, että 52§:n perusteella saatu oleskelulupa merkitsee käytännössä kielteistä perheenyhdistämispäätöstä?
- Kun lapselle ei tehdä DNA-tutkimusta, tarkoittaako se jo siinä vaiheessa kielteistä päätöstä? Miksi kuitenkin voi kestää puoli vuotta tai kauemminkin ennen kuin päätös tulee lapselle? Eikö voisi päätöstä tehdä jo siinä vaiheessa nopeasti, jos asia on näin?
- Nykylain hengen mukaan lapsen edun mukaista on lähtökohtaisesti palata perheensä luo omaan kotimaahan. Miten varmistetaan, että lapsi menee kotimaahan turvallisesti ja kuinka varmistetaan perheen olosuhteet ja huolenpito lapsesta?
- Uvi:n toimintakertomuksen mukaan Somalia, Afganistan ja Irak ovat maita, joihin ei voi tosiasiallisesti palauttaa ketään. Niinpä lopputulos voi olla, että lapsi ei saa perhettään Suomeen, mutta käytännössä ei voi kuitenkaan palata myöskään perheensä luo kotimaahan. Toteutuuko näin lapsen etu ja perhe-elämän suoja?

Kielteisen perheenyhdistämispäätöksen seuraukset

- Täyttyvätkö perheryhmäkodit kielteisen päätöksen saaneista lapsista? Perheryhmäkodit on kuitenkin luotu ajatellen lasten asumisen olevan niissä väliaikaista heidän odottaessaan perheitään Suomeen. Jos lapset jäävät yksin Suomeen, muuttuu perheryhmäkodissa tehtävän työn luonne.
- Mitä tukitoimia lapset tulevat tarvitsemaan? Onko edelleen kysymys lähinnä asumis- palvelusta? Entä oikeus jälkihuoltoon?
- Miksi yksin maahan tullut lapsi ei ole lähtökohtaisesti lastensuojelun asiakas erityisesti siinä tapauksessa, että vanhemmat ovat käyttäneet lasta oman maahantulonsa väli kappaleena?
- Kuinka toimitaan lastensuojelun näkökulmasta tapaukseen, jos lapsi saatuaan kielteisen perheenyhdistämispäätöksen haluaakin palata kotimaahan?

Alaikäiset yksin tulleet turvapaikanhakijat (UVI:n päätökset 1.1.2006-30.9.2006):

Myönteinen päätös:

Turvapaikka			
Suojelun tarve	12		
Perheside			
Yksilöllinen inhimillinen syy	40		
Tilapäinen B-lupa	27	Yhteensä	79

Kielteinen päätös:

Kielteinen	3		
Dublin	15		
		Yhteensä	18
Rauennut	4		
		Kaikki yhteensä	101

II ALAIKÄISTEN LASTEN VANHEMPIEN JÄLJITTÄMINEN

PUNAISEN RISTIN HENKILÖTIEDUSTELU

Aki Väilä,
suunnittelija,
Suomen Punainen Risti

Punaisen Ristin työ perustuu seitsemään periaatteeseen, jotka ovat inhimillisyys, tasapuolisuus, puolueettomuus, riippumattomuus, vapaaehtoisuus, yleismaailmallisuus ja ykseys. Nämä periaatteet ohjaavat kaikkea työtämme. Henkilötiedustelussa erityisesti korostuvat puolueettomuus ja riippumattomuus, mutta inhimillisyys on näistä tärkein periaattemme.

Me emme ole jääneet vain periaatteen tasolle. Läpi historiansa Punainen Risti on aktiivisesti toiminut luodakseen sellaista kansainvälistä humanitaarista lainsäädäntöä, joka voisi vähentää inhimillistä kärsimystä sodissa ja aseellisessa selkkauksissa, sekä estää julmuudet.

Vuonna 1949 solmittiin nykyiset Geneven sopimukset, joita on 4 sopimusta ja kaksi myöhemmin tehtyä lisäpöytäkirjaa. Nämä sopimukset ovat valtioiden välisiä ja suojelevat haavoittuneita ja sairaita sotilaita, sotavankeja ja siviilejä. Punainen Risti tiedottaa sopimuksista ja valvoo niiden noudattamista. Lisäpöytäkirjat laajentavat sopimusten suojan valtioiden sisäisiin selkkauksiin ja painottavat siviilien suojelua. Lähes kaikki valtiot, yli 190 valtiota, ovat liittyneet näihin sopimuksiin.

Punaisen Ristin työ perheyhteyksien palauttamiseksi perustuu näihin Geneven sopimuksiin. Käsittelen tässä yhteydessä muutamia sopimuskohtia hieman tarkemmin.

Tietojen kerääminen

Kansainvälisessä aseellisessa konfliktissa Kansainvälisen Punaisen Ristin komitea voi kerätä ja välittää tietoa sotavangeista, internoiduista siviileistä, haavoittuneista, sairaista ja kuolleista, sekä muista suojelua tarvitsevista henkilöistä. (GS III, art. 122-125)

Kansainvälinen Punainen Risti voi kerätä tietoja esim. vankilavierailujen yhteydessä ja tallentaa niitä tietokantoihin vankien suojelu tarkoituksessa. Tietoja voidaan kerätä myös esim. sota-sairaaloista, lastenkodeista. Tähän asti laajin tietokanta on kerätty Ruandan kansanmurhan uhreista, sieltä kerättiin 270 000 henkilön tiedot. Nämä ovat tietoja kuolleista, heidän omaisistaan ja niistä tuhansista lapsista, jotka jäivät orvoksi kansanmurhan seurauksena.

Viestien välittäminen

Jokainen henkilö, joka on selkkauksen osapuolen alueella tai sen valtaamalla alueella on oikeutettu antamaan perheensä jäsenille, missä nämä lienevätkin, henkilökohtaista luonnetta olevia tietoja sekä vastaanottaman sellaisia. (GS VI, art.25)

Tämän konkreettinen sovellus on Punaisen Ristin viesti. Punaisen Ristin viesti on avoin kirje, jota käytetään yhteydenpitoon silloin kun posti ja puhelin eivät toimi, eikä sukulaisiin saada muuta kautta yhteyttä. Viestivälitystä käytännössä tarkastellaan luennon aikana myöhemmin.

Kadonneiden etsintä

... kansainväliset humanitaariset järjestöt pitävät ensisijaisesti mielessä perheiden oikeuden tietää sukulaistensa kohtalosta (LP I, art. 32-34)

Tämän käytännön sovellus on henkilötiedustelu. Sen avulla etsitään perheenjäseniä silloin kun he ovat kadottaneet toisensa sodan tai onnettomuuden vuoksi. Henkilötiedustelun käytännön menetelmiä tarkastellaan myös myöhemmin.

Perheenyhdistäminen

Erityisesti toisistaan erilleen joutuneiden perheenjäsenten perheenyhdistämisessä (GC VI art.26 ja LP art.74) lasten evakuoinnissa (LP I art.78) sekä vankien ja muiden suojeltujen henkilöiden palauttamisessa. (GS III art.119)

Perheenyhdistämisellä voidaan tarkoittaa esim. kuljetusapua tai matkustus-asiakirjojen hankkimiseen liittyvää apua, tai käytännön matkaan esim. bussikuljetukseen liittyviä tehtäviä. Nämä tehtävät vaihtelevat hyvin paljon konfliktista toiseen.

Kansainvälinen työnjako

Punaisen Ristin liike koostuu kolmesta komponentista, joista

Punaisen Ristin kansainvälinen komitea on puolueeton ja riippumaton järjestö, joka ei ole osa YK:ta tai muita kansalaisjärjestöjä. Punaisen Ristin kansainvälinen komitea pitää pääkonttoriaan Genevessä. Se mm. valvoo Geneven sopimusten noudattamista, toimii puolueettomana välittäjänä selkkaustilanteissa, tekee aloitteita sodan uhrien suojelemiseksi ja auttamiseksi sekä valvoo sotavankien ja muiden apua tarvitsevien kohtelua.

Punaisen Ristin ja Punaisen Puolikuun kansainvälinen liitto muodostuu n. 185:sta Punaisen Ristin ja Puolikuun kansainvälisestä yhdistyksestä, Genevessä olevasta sihteeristöstä ja yli 60:stä delegaatiosta ympäri maailman. Liitto johtaa järjestön avustustyötä rauhanajan katastrofien, kuten luonnononnettomuuksien, yhteydessä. Se myös johtaa järjestön kehitysyhteistyötä ja tukee uusia ja heikoimpia kansallisia yhdistyksiä.

Kolmas komponentti liikkeessä ovat kansalliset yhdistykset kuten Suomen Punainen Risti. Yhdistyksissä on jäseniä yhteensä noin 106 miljoonaa. Työntekijöitä Punaisella Ristillä on vajaat 300 000 ja vuosittain järjestö avustaa noin 230 miljoonaa ihmistä.

Toimintatavat perheyhteyksien palauttamiseksi

1. Uutisten saaminen konflikti- tai onnettomuusalueelta ja Punaisen Ristin viestien vaihdon organisointi

Ensisijaisena tavoitteena Punaisen Ristin liike pyrkii järjestämään mahdollisuuden lähettää Punaisen Ristin viestejä ulos alueilta, joissa ihmiset ovat menettäneet yhteyden aseellisessa konfliktissa tai luonnon onnettomuudessa. Kokemus on opettanut, että on tehokkaampaa antaa tapahtuma-alueella oleville mahdollisuus olla yhteydessä ulkopuolisiin alueisiin kuin kerätä suuria määriä henkilötiedusteluja ulkopuolisista maista.

2. Henkilötiedustelu

Niin pian kuin olosuhteet mahdollistavat, Punainen Risti alkaa kerätä henkilötiedustelupyynnöitä. Konfliktialueella toiminnan aloitus on tietenkin riippuvainen konfliktin laajuudesta ja keittymisestä sekä konfliktin osapuolten poliittisesta halusta kunnioittaa Kansainvälisen Punaisen Ristin oikeutta päästä uhrien luokse. Luonnon onnettomuuksissa henkilötiedusteluja pyritään ottamaan vastaan heti kun onnettomuuden uhreista on saatu kerättyä tietoja.

3. Kadonneiden kohtaloiden selvittäminen

Heti aseellisen yhteenoton puhjettua Punaisen Ristin Kansainvälinen Komitea ottaa yhteyttä konfliktin osapuoliin varmistaakseen kadonneiden henkilöiden kohtaloiden selvittämisen ja ehkäistäkseen katoamisia. Geneven sopimusten mukaan osapuolet ovat vastuussa siitä, että keräävät kaiken sen tiedon, joka helpottaa kadonneiden etsintää ja että he toimittavat vastauksia yksittäisiin tiedusteluihin.

4. Henkilöiden rekisteröiminen

Punaisen Ristin Kansainvälinen Komitea tai kansallinen Punainen Risti voivat rekisteröidä ja kerätä tietoja konfliktin tai luonnon onnettomuuden uhreista. Tästä työstä ovat syntyneet esimerkiksi kadonneiden kirjat Bosnia-Hertsegovinassa sekä Kosovossa. Nämä molemmat kirjat ovat myös nähtävissä Punaisen Ristin Kansainvälisen Komitean web-sivuilla. www.familylinks.icrc.org

5. Ilman vanhempia olevien alaikäisten lasten ja muiden haavoittuvimpien ryhmien suojeleminen

Lähes kaikissa konflikteissa ja luonnononnettomuuksissa, joihin liittyy suurten väkimassojen liikkumista, lapsia joutuu erilleen perheenjäsenistään. Koska lapset ovat erityisesti haavoittuva ryhmä, Punaisen Ristin liike pitää erityisen tärkeänä lasten välitöntä rekisteröintiä ja heidän suojelemaan.

6. Perheiden yhdistäminen

Sen jälkeen kun yhteys on uudelleen luotu perheenjäsenten välille, Punaisen Ristin liike etsii tapoja, joilla erilleen joutuneet perheenjäsenet voitaisiin saattaa jälleen yhteen. Tässä ovat etusijalla lapset ja vanhukset.

Punaisen Ristin viestit

Sota- ja luonnonkatastrofitilanteissa usein posti- ja puhelinyhteydet häiriintyvät tai lakkaavat kokonaan, jolloin suora yhteydenpito alueelle ei ole lainkaan mahdollista. Tällöin Punaisen Ristin kansainvälinen komitea voi aloittaa Punaisen Ristin viestien välityksen.

Punaisen Ristin viesti on

- Standardi-lomake: saman sisältöistä lomaketta käytetään kaikkialla maailmassa. Suomenkielinen lomake sisältää kaikki sovitut tietokentät, mutta eri maissa voidaan merkitä eri tarpeellisiksi katsottuja tietoja viestin toimittamiseksi.
- Avoin kirje: toimitetaan avoimena kuin postikortteja, ei suljettuina kirjeinä.
- Sensuuri: yleensä sotilasviranomaiset sensuroivat viestejä, jotta sotilas-salaisuuksia ei lähetetä niiden myötä. Sensuuri saattaa olla myös Punaisen Ristin omaa sensuuria, jonka tarkoituksena on varmistaa, että kirjeet eivät sisällä sellaista tietoa, joka voisi vaarantaa koko viestinvälitysoperaation.
- Vain omia ja perheen jäsenten henkilökohtaisia uutisia
- Ei poliittisia, sotilaallisia, tai mitään ryhmää syrjiviä kannanottoja
- Periaatteessa vain 20 riviä tekstiä: joskus joudutaan logistiikkasyistä rajoittamaan viestin sisältö vain viestilomakkeeseen.
- Useissa tapauksissa voidaan liittää lisäsivu ja/tai valokuva Punaisen Ristin kautta ei voi lähettää rahaa eikä lääkkeitä

Milloin käytetään

Punaisen Ristin viestien välitys aloitetaan silloin, kun seuraavat kriteerit täyttyvät:

- Tarve Punaisen Ristin viestien välittämiseen
- Pääsy kohdealueelle: kaikkien konfliktin osapuolien hyväksyntä viestien välitykseen
- Turvallisuus ja mahdollisuus toimia kohdealueella: tarkoitetaan myös fyysisiä mahdollisuuksia, esim. autoja, joilla viestejä jaellaan, viestikaavakkeita, henkilökuntaa yms.
- Kohdealueen populaation paikallaan pysyvyys: jos suuret pakolaismäärät ovat liikkeellä, ei viestien toimittamisessa ole järkeä, koska vastausviestiä ei pystytä toimittamaan perille.
- Konfliktiosapuolten hyväksyntä: ei ole välttämättä itsestäänselvyys, saatetaan pelätä, että viesteillä välitetään esim. sotilassalaisuuksia
- Ei negatiivisia seurauksia yksilöille: on oltava tarkkana esim. silloin kun välitetään viestejä vankilaan. Vankilaviranomaisten on tiedettävä, että viestien välitykseen on pelkästään humanitaariset perusteet.
- Riittävät tiedot viestien välittämiseen: esimerkiksi pakolaisleirillä telttanumerokin käy osoitteesta.

Viestin polku

Ensisijaisesti pyritään takaamaan viestien välitys konflikti- tai katastrofialueelta ulos. Mutta jos asiakas kertoo, että hänellä on perheenjäseniä konflikti- tai katastrofialueella, niin silloin

- asiakas täyttää viestilomakkeen ja lähettää sen Suomen Punaisen Ristin keskustoimistoon;
- SPR lähettää viestin Kansainvälisen Punaisen Ristin Komitean (ICRC) delegaatiolle tai ICRC:n Geneven pääkonttoriin;
- ICRC lähettää viestin aluedelegaatiolle / delegaatille ;
- Delegaatit kohdealueella välittävät viestin.

Vastaanottaja löytyy

- "ovelta ovelle" –menetelmällä;
- tiedustelemalla olinpaikkaa naapureilta, kylän vanhimmilta tai klaanin päälliköltä;
- julkaisemalla listoja vastaanottajista pakolaisleireillä ja julkisilla ilmoitustauluilla;
- julkaisemalla vastaanottajien nimiä radio- ja tv-ohjelmissa.

BBC lähettää Somaliassa radio-ohjelmaa, jonka avulla etsitään viestien vastaanottajia. Angolassa lähetetään erillinen tv-ohjelma kadonneista. Kosovossa käytettiin ns. TV-tikkeriä, eli TV-uutisten ala-osassa juoksevaa tekstiriviä, jossa kerrottiin kadonneiden nimiä.

Punainen Risti jatkaa viestipalvelua, kunnes normaalit posti- ja teleyhteydet palautuvat.

Henkilötiedustelu

Henkilötiedustelu on seuraava askel viestien välittämisestä. Henkilötiedustelun avulla voidaan etsiä perheenjäseniä, joihin yhteys on katkennut sodan, konfliktin tai luonnon onnettomuuden vuoksi. Myös muilla humanitaarisilla perusteilla tehdään etsintää, se on kuitenkin tapaus- ja maakohtaista.

- Henkilötiedustelua käytetään silloin, kun muut keinot perheyhteyden palauttamiseksi eivät ole toimineet
- Henkilötiedustelukaavakkeella kerätään mahdollisimman paljon tietoa myös katoamiseen johtavista syistä ja katoamistilanteesta.

- Lähiomaiset aloittavat henkilötiedustelun. Perhekäsitystä pyritään katsomaan mahdollisimman laajasti huomioiden kulttuurinen ja sosiaalinen ympäristö.
- Alaikäisten lasten puolesta henkilötiedustelun on aloittanut edustaja tai sosiaalityöntekijä. Tästä on sovittu tapauskohtaisesti edustajan ja vastaanottoyksikön välillä.
- Vastaukset alaikäisten henkilötiedusteluun toimitetaan edustajille.
- Punainen Risti ei osallistu pakolaisstatusta tai oleskelulupaa koskevaan päätöksentekoon.
- Henkilötiedustelun tarkoitus on humanitaarinen eli saattaa perheenjäsenet jälleen yhteen.
- Henkilötiedustelua ei tulisi käyttää tilanteessa, jossa perheenjäsenten välinen tai muu laillinen riita voisi johtaa perheen tai yksilön etujen vastaisiin päätöksiin

Henkilötiedustelun kulku

- asiakas kirjoittaa etsittävän tiedot henkilötiedustelulomakkeelle;
- Suomen Punaisen Ristin keskus toimistossa tiedustelu kirjataan ja kortistoidaan;
- tiedustelu lähetetään kohdemaan/alueen Punaiselle Ristille / ICRC delegaatiolle;
- tiedustelu kirjataan kohdemaassa/alueella ja muodostetaan kortisto;
- kohdemaan/alueen Punainen Risti / ICRC etsii tietoja henkilöstä eri lähteistä;
- tiedusteltavan löydyttyä häneltä pyydetään lupa tietojen välittämiseen;
- SPR välittää tiedon etsijälle.

Miten etsinnän tiedot saadaan:

- Punaisen Ristin omasta kortistosta;
- tiedustelemalla naapureilta, kylän vanhimmilta tai klaanin päälliköltä olinpaikkaa;
- julkaisemalla listoja etsityistä pakolaisleireillä ja julkisilla ilmoitustauluilla;
- julkaisemalla vastaanottajien nimiä radio-ohjelmissa ja tv-ohjelmissa;
- pakolaisrekisterit / leiritiedot;
- viranomaisrekisterit.

Etsittävällä henkilöllä on myös oikeus kieltäytyä antamasta lupaa tietojen välittämiseen, jolloin vastaus tiedusteluun voi olla "Ei löytynyt" tai "löytyi, mutta ei anna lupaa. Kysytään aina etsityltä, kuinka hän haluaa vastattavan tiedusteluun.

Perinteisten lomakkeiden lisäksi käytetään monenlaisia muitakin keinoja viestien välitykseen ja henkilötiedusteluun, kuten esim. satelliittipuhelimia, joita käytettiin esim. Kosovon alueella onnistuneesti. Liikkuvista puhelinjärjestelmistä soitettiin 120 000 onnistunutta puhelua. Konfliktteissa käytetään usein myös TV- ja radioasemien välittämiä tietoja sekä www- sivuja.

Sodan jälkeen

Jos konfliktissa on menetetty yhteys, voi henkilö kääntyä Punaisen Ristin puoleen, joka pyrkii palauttamaan yhteyden. Voi myös käydä niin, että henkilö löytyy kuolleena ja hänestä voidaan saada kuolintodistus. Sekin on perheenjäsenille usein helpottava tieto. Mikäli henkilöä ei kuitenkaan löydy, voi aikaa kulua niin kauan, että alueelle saadaan rauha. Rauhanprosessin aikana osapuolien ja viranomaisten yhteistyöllä tulisi selvittää mitä tapahtui kadonneille henkilöille. Geneven sopimusten mukaan on osapuolien vastuulla selvittää kadonneiden kohtalo. Tapausten käsittelyssä voi Punainen Risti auttaa, koska olemme jo sodan aikana keränneet kadonneiden listoja ja tietoja. Kadonneiden osalta voidaan myöhemmin tehdä juridinen päätös siitä että ko. henkilö on kadonnut ja kuollut.

Suruprosessi

Traumaattiseen tapahtumaan liittyvän surun kohtaaminen noudattaa usein kaavaa, jossa henkilö tapahtuman kieltämisen, suuttumuksen ja epätoivon kautta ajautuu surun kuoppaan, jossa elämässä eteenpäin meno tuntuu mahdottomalta. Kadonnut henkilö on yhtä aikaa elossa, ja yhtä aikaa järki sanoo, että koska hänestä ei ole vuosiin saatu mitään tietoa, hän ei voi olla elossa. Katoamisten aiheuttama suru ja katkeruus saattavat vaikeuttaa koko alueen rauhanprosessin kehittymistä tai aiheuttaa jopa uusia levottomuuksia.

Tilanteen hyväksyminen on ainoa tapa pystyä jatkamaan normaalia elämää, joten on tärkeää selvittää kadonneen kohtalo ja saada ruumis, jonka perhe voi haudata. Tapahtuneen hyväksymisen kautta elämässä päästään eteenpäin.

Tilastoja

Vuonna 2006 alaikäisten tiedusteluja on aloitettu uusia 20 kappaletta ja 14 tapauksessa etsitään alaikäisiä ulkomailta.

Tiedusteluja (aikuiset ja lapset yhteensä) on tähän mennessä noin 100 uutta tapausta.

Onnistumisprosentti on noin 45 % kaikissa tiedusteluissa. Alaikäisten osalta ei ole erikseen laskettu.

ULKOMAALAISVIRASTO JA JÄLJITTÄMINEN

Monica Harju,
ylitarkastaja,
Ulkomaalaisvirasto

Olen työskennellyt Ulkomaalaisvirastossa jo useita vuosia ja olen puhutellut niin aikuisia kuin alaikäisiäkin turvapaikanhakijoita. Tämän syksyn olen ollut mukana ns. jäljittämisen-projektissa ja koordinoinut sitä Ulkomaalaisvirastossa. Kerron projektista esitykseni lopussa.

Tilastoja

- Alaikäiset yksin tulleet turvapaikanhakijat:
1.1.2006 – 31.10.2006, yhteensä 84 (poikia 62), suurin osa 15-17-vuotiaita
- Yleisimmät lähtömaat Angola, Somalia, Afganistan
- Alaikäiset yksin tulleet turvapaikanhakijat:
Päätökset 1.1.2006 – 31.10.2006 yht. 107 päätöstä: 60 saanut oleskeluluvan yksilöllisen inhimillisen syyn tai suojelun tarpeen perusteella; kielteisiä päätöksiä 18, joista 16 on ns. Dublin-menettelyn mukaisia.
- Tilapäisiä B-lupia on tehty 25

Lapsen etu

Käyn esityksessäni ensin läpi hallituksen esityksen perusteluita tähän lakimuutokseen ja niitä pykäläiä, joihin tämä jäljittäminen liittyy. Jäljittämisen käytännön toimintamalleja ei ole vielä lyöty lukkoon, koska sopimusta mahdollisen yhteistyökumppanin kanssa ei ole solmittu.

Ulkomaalaislaki (HE 28/2003)

6 § Ulkomaalaislain soveltaminen alaikäisiin

Tämän lain nojalla tapahtuvassa päätöksenteossa, joka koskee kahdeksatoista vuotta nuorempaa lasta, on erityistä huomiota kiinnitettävä lapsen etuun sekä hänen kehitykseensä ja terveyteensä liittyviin seikkoihin.

Ennen kaksitoista vuotta täyttänyttä lasta koskevan päätöksen tekemistä on lasta kuultava, jollei kuuleminen ole ilmeisen tarpeetonta. Lapsen mielipiteet tulee ottaa huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti. Myös nuorempaa lasta voidaan kuulla, jos hän on niin kehittynyt, että hänen näkemyksiinsä voidaan kiinnittää huomiota. Alaikäistä lasta koskevat asiat on käsiteltävä kiireellisesti.

Jäljittämistä koskeva lakimuutos

EU:n määritelmädirektiivi: Jäsenvaltioiden on pyrittävä suojellessaan ilman huoltajaa olevan alaikäisen turvapaikanhakijan etua jäljittämään hänen perheenjäsenensä mahdollisimman nopeasti. Saatettava voimaan jäsenmaissa viimeistään 10/2006.

- Lakimuutos tulossa: jäljittäminen Ulkomaalaisviraston vastuulle (HE 31/2006).
- Muutkin EU-maat parhaillaan kehittämässä omia jäljittämiskäytäntöjään.
- Uvissa hanke, jossa jäljittämisen aloittamista valmistellaan.

Ilman huoltajaa olevan alaikäisen turvapaikanhakijan vanhemman tai muun hänen tosiasiallisesta huollostaan vastanneen henkilön jäljittäminen

105 b § (HE 31/2006 vp)

Ulkomaalaisviraston on mahdollisuuksien mukaan pyrittävä ilman huoltajaa olevan alaikäisen turvapaikanhakijan edun toteuttamiseksi jäljittämään hänen vanhempansa tai muu hänen tosiasiallisesta huollostaan vastannut henkilö viipymättä.

Vanhempaa tai muuta alaikäisen tosiasiallisesta huollosta vastannutta henkilöä koskevia tietoja on kerättävä, käsiteltävä ja välitettävä salassa pidettävänä siten kuin viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) säädetään.

HaVM 21/2006 vp

Pykälä 105 a § (HaV lisäys)

...taikka Ulkomaalaisviraston pyrkiessä 105 b §:n mukaisesti jäljittämään ilman huoltajaa olevan alaikäisen turvapaikanhakijan vanhempia tai muuta hänen tosiasiallisesta huollosta vastannutta henkilöä. Tietoja pyydetessä viranomaisten on erityisesti kiinnitettävä huomiota lapsen etuun.

Otteita Ulkomaalaislain muutosesityksen perusteluista

(HE 31/2006 vp)

(105b §) Pykälän 2 momentissa otettaisiin huomioon määritelmädirektiivin 30 artiklan 5 kohdan ja vastaanottodirektiivin 19 artiklan 3 kohdan toinen lause, jossa edellytetään, että jäljittämisessä tarpeellinen tietojen keruu, käsittely ja välittäminen tapahtuvat luottamuksellisesti, jos alaikäisen tai hänen lähiomaistensa henki tai koskemattomuus saattaa olla uhattuna, varsinkin jos omaiset ovat jääneet alkuperämaahan. Momentissa viitattaisiin julkisuuslain 23 §:ään ja 24 §:n 1 momentin 24 kohtaan.

(HE 31/2006 vp)

Julkisuuslain 23 §:ssä käsitellään vaitiolovelvollisuutta, kun kyseessä on asiakirjan salassa pidettävä sisältö tai tieto. Se, että jäljittämistyöhön liittyviä tietoja tulee kerätä, käsitellä ja välittää salassa pidettävänä, tulisi erityisesti pitää mielessä silloin kun pohditaan jäljittämistyössä käytettäviä kanavia ja itse selvitystyötä ulkomailla.

(HE 31/2006 vp)

Lapsen edun mukaista on yleensä tietää, missä hänen vanhempansa ovat. Lähtökohtaisesti jokaisella lapsella on oikeus ylläpitää henkilökohtaisia suhteita ja suoria yhteyksiä vanhempiinsa. Jäljittämisen tarkoituksena on auttaa Suomessa ilman huoltajaa oleskelevaa alaikäistä luomaan uudelleen yhteys vanhempaansa tai muuhun hänen tosiasiallisesta huollostaan vastanneeseen henkilöön. Lisäksi jäljittämisen tarkoituksena on edesauttaa Ulkomaalaisviraston päätöksen perustumista tosiasioihin, minkä voidaan katsoa olevan lapsen edun mukaista. Jäljittäminen ei saa vaikuttaa kansainvälisen suojelun myöntämistä koskevaan päätöksentekoon.

(HE 31/2006 vp)

Päätös jäljittämisessä käytettävistä kanavista jäisi yksittäistapauksissa jäljittämisen suorittavan viranomaisen harkintaan, sillä jokaisen tapauksen yksityiskohdat vaikuttavat olennaisesti siihen, mikä missäkin tapauksessa on jäljittämisen kannalta tarkoituksenmukaisin kanava. Jäljittämistyö voi suuntautua lapsen ja hänen vanhempansa kotimaahan tai johonkin kolmannen maahan, jossa alaikäisen vanhemman tai muun hänen tosiasiallisesta huollostaan vastanneen henkilön oletetaan oleskelevan

(HE 31/2006 vp)

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin Ulkomaalaisviraston vastuulle pyrkiä jäljittämään ilman huoltajaa olevan alaikäisen turvapaikanhakijan vanhempi tai muu hänen tosiasiallisesta huollostaan vastannut henkilö. Jos lapsen molemmat vanhemmat ovat kuolleet tai lapsi on muista syistä ollut muun henkilön tosiasiallisessa huollossa ennen Suomeen saapumistaan, tulisi vanhemman sijasta pyrkiä jäljittämään henkilö, jonka tosiasiallisessa huollossa lapsi on ollut.

Lapsen huollosta tosiasiallisesti vastanneella henkilöllä viitattaisiin sekä lain nojalla määrättyyn huoltajaan että tavanmukaiseen huoltajaan asianomaisen maan järjestelmästä riippuen. Jäljittämistyö voi suuntautua lapsen ja hänen vanhempansa kotimaahan tai johonkin kolmannen maahan, jossa alaikäisen vanhemman tai muun hänen tosiasiallisesta huollostaan vastanneen henkilön oletetaan oleskelevan

(HE 31/2006 vp)

Ulkomaalaisviraston tulisi aloittaa jäljittäminen viipymättä. Jäljittämisen aloitusajankohtaa ei määriteltäisi säännöksessä tarkemmin, koska yksittäistapauksesta aina riippuu, milloin jäljittämisen aloittaminen on tarpeellista, tarkoituksenmukaista tai ylipäänsä mahdollista. Toisinaan vasta turvapaikkapuhuttelussa Ulkomaalaisvirasto saa sellaisia tietoja, jotka mahdollistavat jäljittämistyön aloittamisen. Toisaalta turvapaikkapuhuttelussa voidaan saada myös sellaisia tietoja, jotka tekevät jäljittämistyön tarpeettomaksi.

(HE 31/2006 vp)

Ulkomaalaisviraston ei edellytettäisi aloittavan jäljittämistä, jos alaikäisen vanhempien tai muun hänen tosiasiallisesta huollostaan vastanneen henkilön olinpaikka on kohtuullisella varmuudella tiedossa. Saattaa myös olla, että lapsen vanhemman tai muun hänen tosiasiallisesta huollostaan vastanneen henkilön olinpaikasta ei yrityksistä huolimatta onnistuta saamaan minkäänlaista tietoa. Tämän vuoksi säännöksessä edellytettäisiin Ulkomaalaisviraston pyrkivän mahdollisuuksien mukaan jäljittämisen kautta hankkimaan tieto alaikäisen vanhemmasta tai muusta hänen tosiasiallisesta huollostaan vastanneesta henkilöstä. Pääperiaatteena olisi, että alaikäisen vanhempi tai muu hänen tosiasiallisesta huollostaan vastannut henkilö pyrittäisiin päättäväisesti jäljittämään lapsen edun toteuttamiseksi aina silloin kun se on mahdollista.

Mitä on siis jäljittäminen?

Pyritään selvittämään lapsen vanhempien/muun tosiasiallisen huoltajan olinpaikka ja saamaan häneen yhteys. Tavoitteena on turvata lapsen etu. Jäljittäminen ei estä myöntämästä lapselle turvapaikkaa tai oleskelulupaa suojelun tarpeen perusteella. Jäljittäminen edesauttaa Uvi:n päätöksen perustamista tosiasioihin ja antaa hyödyllistä tietoa myös mahdollista perheenyhdistämistä varten.

Uvi:n kehittämishanke

Uvilla on vain rajoitetusti aiempaa kokemusta jäljittämisestä, ja lakimuutokseen halutaan valmistautua huolellisesti. Jäljittämisen toteuttamista varten etsitään sopivia yhteistyökumppaneita, koska jäljittäminen toteutetaan ostopalveluna (ISS, IOM tai muu järjestö) tai Suomen edustustojen kautta. Hankkeen aikana on ollut pyritty selvittämään jäljittämistä käytännössä, ja hankkeen kautta pyritään saamaan tarkkaa tietoa jäljittämisen sujumisesta ja ratkaisemaan mahdollisesti ilmeneviä ongelmia.

Palaute on tervetullutta!

ALAIKÄISEN LAPSEN ASEMA RYHMÄKODISSA

Jaana Sikiö,
sosiaalityöntekijä,
Suomen Punaisen Ristin Turun vastaanottokeskus

Minna Virta,
lapsen edustaja,
ohjaaja lastensuojelulaitoksessa

Keskustelumme tarkoitus on miettiä, miten uusi ulkomaalaislain muutos mahdollisesti vaikuttaa ryhmäkodin ja lapsen arkeen sekä meidän molempien työhön.

Kia Lundqvist on uudessa pro gradu -työssään sanonut, että on tärkeää tehdä yksintulevan turvapaikanhakijalapsen elämässä ero turvapaikkaprosessin ja arjen välillä.

Jaana:
Minna, mitä edustajana ajattelet jäljittämisestä?

Minna:
Minun on edustajana vaikea ymmärtää, millaisissa tapauksissa sitä tarvitaan. Onhan mahdollista, että lapsi ei halua vanhempien löytävän häntä, eikä halua, että hänet palautetaan lähtömaahan. Kuinka paljon jäljittämisen pelko aiheuttaa salailua ja piileskelyä? Voi olla, että lapset eivät enää ehkä uskalla olla luontevasti yhteydessä vanhempiinsa. Entä Euroopassa harhailevat lapset, jotka tavallaan epäonnistuvat tehtävässään, jos heidät palautetaan? Tämän pelko voi aiheuttaa salailua ja kyräilyä. Mutta tietenkin ymmärrän sen, että Ulkomaalaisvirasto tarvitse täsmällistä ja oikeaa tietoa, jotta he voisivat tehdä oikean päätöksen.

Jaana:
Mitä ajattelet, onko lapsen etu, että hän saa yhteyden vanhempiinsa vai voiko se jopa jossain tapauksessa olla vahingollista?

Minna:
Totta kai lapset ja vanhemmat kuuluvat yleisesti ottaen yhteen ja yleensä se on lapsen etu. Mutta tämä voi olla myös hyvin aurinkoinen kuva. Lastensuojeluongelmat eivät kuitenkaan poistu sillä, että lapsi lähetetään ulkomaille. Voihan olla myös niin, että lapsi pakenee perheensä esim. kunniaväkivaltatapauksessa. Tällaisissa tapauksissa toivoisin, että lasta kuultaisiin, sillä hän voi olla hengenvaarassa. Minun kohdalleni sattui muutama vuosi sitten todella hankala tapaus: edustin erästä pientä poikaa, jonka toisen käden sormet oli viilattu sileiksi ja toisen käden sormien päät oli poltettu rakkuloille. Silloin tein päätöksen, etten hakenut pojalle perheenyhdistämistä missään vaiheessa.

Jaana:
Entä ihmiskauppatapauksissa? Entä jos jäljitetäänkin lapsen vanhempia, jotka ovat voineet olla hänen myyjinään?

Minna:
Vuosia sitten minulla oli edustettavana tyttö, jonka isä olikin täällä Suomessa. Tapausta tutkittaessa paljastui vakavia hyväksikäyttö- ym. rikoksia tyttöä kohtaan. Kun tyttö sai sitten A-päätöksen, ja aloin puhua perheenyhdistämisen mahdollisuudesta, hän suuttui.

Entä jos äiti on uusissa naimisissa ja isäpuoli on ajanut lapsen pois? On mahdollista, että lapsi ei uskalla kertoa vanhemmistaan, jos häntä uhkaillaan. Tai jos vanhemmat ovat kieltäneet lasta kertomasta heistä, niin onko eettisesti oikein rikkoa vanhempien käskyä ja houkutella lasta puhumaan? Lasta ei myöskään voida ruveta painostamaan, jos hän kertoo vanhempiensa kuolleen. Pahinta on, jos lapset alkavat jopa pelätä meitä edustajiaan.

Minna:

Entä miten tiedoksiantovelvollisuus vaikuttaa työhönne vastaanottokeskuksissa?

Jaana:

Pidän tärkeänä, että Uvi:lla on tarvittavat tiedot oikean päätöksen tekemiseen. Minua kuitenkin epäilyttää, miten vastaanottokeskuksen väki voi olla apuna tai mitä tarpeellisia tietoja me voisimme poliisin ja ulkomaalaisviraston ammattimaisten puhuttelujen jälkeen antaa tai mitä lapsi, edustaja ja lakimies eivät toisi jälkikäteen Uvi:n tietoon. Toisaalta, jos ajatellaan pelkästään viranomaisyhteistyötä, ei asiassa välttämättä ole vaikeuksia. Haluttavat tiedot on rajattu selkeästi, alaikäisen syntymäaika, perheenjäsenet ja heidän olinpaikkansa. Kysymykset esitetään kirjallisena ja perustellaan. Mutta minua pohdituttaa, mitä tiedoksiantovelvollisuus merkitsee ryhmäkodin arkeen ja luottamukselliseen ilmapiiriin? Lapsilla on tietenkin oikeus saada tietää tästä käytännöstä ja mietityttää, miten he reagoivat asiaan.

Minna:

Kuinka aiot kertoa siitä?

Jaana:

Meille tulevat lapsethan ovat ensimmäisestä tapaamisesta lähtien saaneet tietää, että lakimies, edustaja, Uvi ja poliisi hoitavat turvapaikkaprosessia. Ja että ryhmäkodissa keskitytään vain koulunkäyntiin, nuoruusiän terveen kehityksen ja tunne-elämän tukemiseen. Avainasia on turvallisen arjen luominen lapselle, joka on kaukana kotimaastaan. Hänen tulee saada tuntee olevansa lapsi, josta välitetään.

Olen ajatellut, että edellä mainitun lisäksi lapselle kerrotaan vielä, että Uvi:lla, poliisilla ja rajavartiolaitoksella on oikeus kysyä meiltä ryhmäkodin väeltä häneen liittyviä asioita. Lapsi saattaisi ymmärtää ja hyväksyä asian. Käsittäakseni suurin osa lapsista on tähänkin asti antanut täsmälleen samat tiedot iästään ja perheestään niin poliisille, edustajalle, Uvi:lle kuin ryhmäkodillekin. Olkoon tiedot sitten oikeita tai jostain syystä keksittyjä, lapsi pysyy niissä joka suuntaan.

Mutta pelkään, että tämä voi tuoda tullessaan myös laajempaa puhumattomuutta tai luottamuspulaa. Mitä jos meidän antama informaatio ei olekaan ainoa tieto asiasta. Mitä, jos esim. lapsen sukulaiset, oman maan ihmiset vastaanottokeskuksessa tai kaupungilla ajattelevat tämän tiedoksiantovelvollisuuden olevan jotain pahaa. Mitä jos myös nuori vakuuttuu siitä?

Minna:

Tarkoitatko, että syntyy erilaisia todellisuuksia? Meillä ja turvapaikanhakijoilla on eri käsitys asiasta?

Jaana:

Kyllä, tarkoitan sitä. Ryhmäkodin työntekijöiden tärkeä tehtävä on saada heräämään lapsen luottamus. Tämä on kaiken työskentelyn perusta. Onko oletettavaa, että tämän jälkeen ei puhuta muistakaan asioista ja huolista, joilla ei ole mitään tekemistä turvapaikkaprosessin kanssa? Ja miten voidaan auttaa, jos mistään ei puhuta? Voiko käydä niin, että nuoret ja lapset alkavat pelätä meitä ja kanssakäymistä meidän kanssamme? Jopa hammaslääkärille menosta täytyy sopia edustajan kautta?

Minna:

Ei se tule toimimaan. Luottamus vastaanottokeskuksen työntekijöihin on pakko voida säilyttää. Minä haluan pysyä omassa roolissani ja tehtävässäni. Miksi tämä tilanne on nyt menossa näin hankalaksi?

Jos luottamus pettää, on siinä isot asiat kyseessä. Myös henkilökunnan turvallisuus. Onhan toki mahdollista, että Uvi:lla ei ole edes tarvetta käyttää tiedoksiantioikeuttaan. Ja on todella paha asia, jos sen takia menetetään turvallinen arki ryhmäkodissa. Ja entä tiedon oikeellisuus? Lapsillahan ei ole mitään totuudessa pysymisvelvoitetta meitä kohtaan.

7.12.2006

SISÄASIAINMINISTERIÖ TIEDOTTAA**YKSIN SUOMESSA OLEVAN ALAIKÄISEN TURVAPAIKANHAKIJAN ASEMAAN PARANNUKSIA**

Yksin Suomessa olevan alaikäisen turvapaikanhakijan asemaa halutaan parantaa viranomaisten välistä tiedonkulkua ja vanhempien jäljittämistä kehittämällä. Hallitus päätti 7. joulukuuta esittää, että tasavallan presidentti vahvistaisi lait, joilla muutetaan ulkomaalaislakia ja ulkomaalaisrekisteristä annettua lakia. Muutosten on tarkoitus tulla voimaan 1.2.2007.

Ulkomaalaislakiin lisätään säännös, joka antaa Ulkomaalaisvirastolle, poliisille ja Rajavartiolaitokselle oikeuden saada ilman huoltajaa olevaa alaikäistä turvapaikanhakijaa ja hänen perheenjäseniään koskevia tietoja vastaanottokeskukselta. Tiedot voivat koskea alaikäisen turvapaikanhakijan syntymäaika, perheenjäseniä ja näiden olinpaikkaa. Tietojen on oltava välttämättömiä selvittäessä alaikäisen henkilöllisyyttä, matkareittiä taikka maahantulon tai oleskeluluvan myöntämisen edellytyksiä. Lisäksi ulkomaalaislakiin lisätään säännös, jolla säännellään ilman huoltajaa olevan alaikäisen turvapaikanhakijan vanhemman tai muun hänen tosiasiallisesta huollostaan vastanneen henkilön jäljittämistä. Ulkomaalaisrekisteristä annettuun lakiin lisätään säännös rekisterinpitäjän oikeudesta saada tietoja vastaanottokeskukselta.

Tiedonsaantioikeutta koskevalla säännöksellä pyritään tiivistämään viranomaisten välistä yhteistyötä. Säännöksen avulla edistetään lapsen edun toteutumista ja parannetaan hänen asemaansa mahdollistamalla lapsen tilanteen nykyistä kattavampi viranomaiskäsittely. Lakimuutokset mahdollistavat sen, että päätöksenteko perustuu aiempaa paremmin kaikkiin tiedossa oleviin tosiseikkoihin.

Ulkomaalaislakiin lisätään myös jäljittämistä koskeva säännös. EU:n pakolaisen määritelmää koskevan direktiivin ja turvapaikanhakijoiden vastaanottoa koskevan direktiivin säännökset edellyttävät, että jäsenvaltioiden on pyrittävä jäljittämään hänen perheenjäsenensä mahdollisimman nopeasti.

Lakimuutoksessa esitetään, että ilman huoltajaa olevan alaikäisen turvapaikanhakijan vanhemman tai muun hänen huollostaan vastanneen henkilön jäljittämisestä olisi vastuussa Ulkomaalaisvirasto.

Lisätietoja: neuvotteleva virkamies **Tuomo Kurri** puh. (09) 1604 2913

